CALVINISME

EN

SOCIALISME

EEN WOORD VOOR ONZEN TIJD

DOOR

R. J. W. RUDOLPH,

Dienaar des Woords te Leiden.

Kampen – J. H. KOK – 1901.

CALVINISME EN SOCIALISME.

CALVINISME EN SOCIALISME

EEN WOORD VOOR ONZEN TIJD

DOOR

R. J. W. RUDOLPH
Dienaar des Woords te Leiden.

KAMPEN — J. H. KOK — 1901.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

VOORREDE.

In deze bladzijden wordt den lezers aangeboden, wat in meer beknopten vorm over ditzelfde onderwerp op verschillende plaatsen is uitgesproken.

Doel dezer uitgave is de voorlichting onzer Christen-mannen en -jongelingen omtrent de beteekenis, het onderscheid en de tegenstelling van het Calvinisme en het Socialisme.

Deze voorlichting is thans vooral noodig geworden, nu de leiders der sociaaldemocratie een geheele volte face, vooral tegenover de mannen van Patrimonium, hebben gemaakt, en hunne netten beginnen uit te werpen in onze wateren.

Meer dan het geven dezer noodige voorlichting bedoelt deze uitgave niet.

Worde hiermede bij de beoordeeling van dit geschriftje rekening gehouden.

Stelle de Heere het daartoe tot een rijken zegen.

De Schrijver.

INHOUDSOPGAVE.

HOOFDSTUK I.

Inleiding.

Calvinisme en Socialisme, ziedaar het onderwerp, waarover de volgende bladzijden handelen.

Calvinisme en Socialisme! Maar mogen deze beide naast en tegenover elkander worden gesteld?

De overtuigde Socialist beantwoordt deze vraag ongetwijfeld met een beslist: Neen. Hoe grooten invloed het Calvinisme ook in de historie der volken hebbe uitgeoefend, het stelsel van den grooten Picardiër is voor hem thans een antiquiteit, die zoo spoedig mogelijk in een museum van oudheden moest worden opgeborgen; het Socialisme is voor hem het eenige stelsel van beteekenis voor onzen tijd. Het Socialisme beschouwt hij als den reus, die gereed staat de leiding der geesten in onzen tijd te aanvaarden; het Calvinisme als een baardeloozen herdersknaap, die misschien een kudde makke schapen kan leiden, maar allerminst in staat is, den scepter te voeren over de koninklijke geesten onzer eeuw. Calvinisme en Socialisme nu nog in éénen adem te noemen, is voor hem schier heiligschennis. In elk geval wekt zooveel achterlijkheid zijn niet geringe verbazing.

Maar diezelfde verbazing lezen wij bij het noemen van dit onderwerp niet minder op de aangezichten van vele vromen. Bij Calvinisme denken zij toch in den regel slechts aan het schoon dogmatisch en kerkrechtelijk stelsel, dat Génève's groote hervormer uit de Schrift te voorschijn bracht. Bij

Socialisme denken zij aan geen stelsel, maar aan een troep ledigggangers met roode neuzen en magere armen, die de lange vingers begeerig hebben uitgestrekt naar eens anders goed; aan oproer, barricades, petroleuses, bommenwerpers enz. En met verwondering spreken zij: Calvinisme en Socialisme, maar wat hebben deze beide met elkander van doen!

Toch wagen wij het deze beide eens met elkander te vergelijken.

Want, lettend op beider beteekenis in de historie der volken, beweren wij allereerst, dat zij naast en tegenover elkander *mogen* gesteld worden. Wij gaan verder, en verklaren, dat er uitwendig zelfs eenige schijn van overeenstemming tusschen beide wordt gevonden. Maar wij voegen er ook in éénen adem aan toe, dat deze overeenstemming niet meer dan schijn is, en dat in de werkelijkheid beide op elk gebied zoo scherp mogelijk tegenover elkander staan. En wij spreken het vermoeden uit, dat in de naaste toekomst de groote strijd om de leiding der geesten, althans in ons land, zal gevoerd worden tusschen het Calvinisme en het Socialisme.

Hieraan meenen wij het recht te mogen ontleenen, een vergelijking tusschen beide te maken. Hierom achten wij deze vergelijking van beide ook niet van belang ontbloot.

En waar wij dan nu deze beide thans naast en tegenover elkander willen bezien, daar wenschen wij achtereenvolgens te wijzen:

op beider beteekenis in de historie der volken;

op een schijnbare overeenstemming, die tusschen deze beide bestaat;

op de scherpe tegenstelling, die deze beide op elk gebied diametraal tegenover elkander plaatst;

op den vermoedelijken strijd om de hegemonie, die in de naaste toekomst tusschen deze beide zal worden gevoerd.

HOOFDSTUK II.

Het Calvinisme.

De muze der historie is een profetes. Zij, die ons zegt, wat in het verleden was, leert ons tegelijkertijd, wat in de toekomst wezen kan.

Om de beteekenis van Calvinisme en Socialisme voor onzen tijd recht te verstaan, moeten wij beginnen op beider beteekenis in de historie der volken te letten.

Door de groote menigte wordt deze maar al te zeer voorbijgezien. Calvinisme en Socialisme deelen te dezen aanzien in hetzelfde lot; met zekere minachting wordt in den regel op beide neergezien.

Meer dan gewone historiekennis is dan ook noodig, om beider historische beteekenis te verstaan en te waardeeren. Gelukkig heeft het in deze eeuw niet aan dege historiekenners ontbroken, die beider gewichtige beteekenis in de geschiedenis der volken in helder licht hebben gesteld. [1])

Zoo heeft BANCROFT, de geschiedschrijver van Amerika, [2])

---

[1]) Voor het Calvinisme verwijzen wij vooral ook naar de lezing van Dr. A. KUYPER: Het Calvinisme, oorsprong en waarborg onzer constitutioneele vrijheden; Amsterdam, B. VAN DER LAND. Voor het Socialisme naar het pas verschenen werk van den Berlijnschen hoogleeraar Dr. GEORG ADLER: Socialisme en Communisme, vertaald door T. J. DE VRIES en uitgegeven bij J. M. N. KAPTEIJN te Leiden.

[2]) Aangehaald bij Dr. KUYPER: Het Calvinisme, blz. 9.

verklaard: „Het enthusiasme van mijn volk voor de vrijheid is geboren uit zijn geestdrift voor het Calvinisme."

Bakhuizen van den Brink heeft gezegd: „Het Calvinisme was de hoogste ontwikkelingsvorm van het godsdienstig-staatkundig beginsel der zestiende eeuw." [1])

Onze groote geschiedschrijver Fruin zeide van het Calvinisme: „Zooals de protestanten boven de roomschen, zoo muntten wederom boven alle protestanten de gereformeerden uit in geloofsijver en geestkracht." [2])

Algemeen bekend is ook het woord van onzen niet minder grooten historieschrijver Groen van Prinsterer, over het Calvinisme: „In de Calvinistische Reformatie naar de H. Schrift ligt oorsprong en waarborg der zegeningen, waarvan 1789 de bedriegelijke belofte en jammerlijke caricatuur gaf."

En wat het Socialisme belangt, sinds Mr. H. P. G. Quack zijn vier deelen over „De Socialisten, personen en stelsels", heeft gegeven, is ook de historische beteekenis van dit verschijnsel meer tot haar recht gekomen.

Om nu van meet af alle oppervlakkige beschouwing van beide af te snijden, willen wij èn het Calvinisme, èn het Socialisme, zij het dan ook in vogelvlucht, in hun geschiedkundige ontwikkeling bezien.

Wijden wij het eerst onze aandacht aan het Calvinisme.

Vooraf dienen wij echter daarbij vast te stellen, wat wij hier onder Calvinisme verstaan. Want met recht zegt de Duitsche geleerde Herzog in zijn Real-Encyclopädie, „dat men in de verschijnselen, die men gemeenlijk onder den naam van Calvinisme te zamenvat, nauwkeurig moet onderscheiden tusschen datgene, dat van Calvijn zelf afkomstig is, en wat tot de bijzondere gestalte behoort, die zijn werk onder den invloed van nationale eigenaardigheden en geschiedkundige verhoudingen heeft aangenomen." [3]) Ook Groen wijst daarop in zijn „Ongeloof en revolutie". Niet minder ook Dr. Kuyper in zijn schoone „Stone-lectures" over het Calvinisme.

---

[1]) Bakhuizen van den Brink, Het huwelijk van Willem van Oranje en Anna van Saksen, bladz. 123.

[2]) R. Fruin, Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog, blz. 238.

[3]) Herzogs Real-Encyclopädie, in voce Calvin 2e deel, bladz. 537.

Vooral in onzen tijd wordt de term Calvinisme in binnen- en buitenland op zeer verschillende wijze verstaan. In Hongarije bijv. noemt men alle protestanten Calvinisten, zoowel de modernen als de rechtzinnigen. In Engeland noemen zich de Baptisten en Methodisten, die de particuliere genade belijden, bij voorkeur Calvinisten. In ons land wordt de term Calvinisme in den regel in tweeërlei zin gebruikt; allereerst in een leerstelligen zin, en worden met Calvinisten de belijders der predestinatie aangeduid; maar in de tweede plaats in een meer algemeenen zin, en dan wordt met Calvinisme bedoeld: het godsdienstig-wijsgeerig stelsel, dat het gansche menschelijke leven omvat. Het is vooral in dezen laatsten zin, dat deze term door ons wordt verstaan.

Wat zijn nu de merkteekenen van dit stelsel, in dezen zin opgevat? Laten wij deze in het kort even mogen aangeven.

Het Calvinisme kenmerkt zich allereerst en vooral door zijn krachtige belijdenis van de volstrekte souvereiniteit Gods, zoowel in de natuur als in de genade. Het belijdt op de meest consequente manier: „Ik geloof in God, den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde.“ En altijd stelt het op den voorgrond, dat God Vrijmachtig en Almachtig de Onafhankelijke is, en dat alle dingen in hun ontstaan, wijze van bestaan, voortbestaan en vergaan volstrekt van Hem afhankelijk zijn. Op het terrein der genade beluistert het des Heeren Woord: „Ik zal werken, en wie zal het keeren?“ „Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn Welbehagen doen.“ En het belijdt steeds met alle kracht de onweerstandelijkheid der Goddelijke genade. Hierin onderscheidt zich het Calvinisme van het Romanisme en het Lutherdom, die aan den wil des menschen het vermogen toekennen Gods wil te wederstaan, en die alzoo in den menschelijken wil een grens stellen voor de Goddelijke souvereiniteit.

Het Calvinisme kenmerkt zich voorts daardoor, dat het de verheerlijking Gods als hoogste doeleinde aller dingen stelt. Voor den Calvinist is er niets *van* zichzelf, maar ook niets *voor* zichzelf, maar is er alles, opdat het God verheerlijke. In de lichtende starren ziet hij de schoone tolken van den Goddelijken lof; in het blauwend firmament, de trouwe getuige van de eere Gods. Het hoogste ambt des menschen is voor

hem, dat de mensch zijnen God diene en verheerlijke. Op de meest treffende wijze is dit beginsel door CALVIJN zelf in leer en leven beleden In al zijn geschriften vindt men dit hoogste doel terug als bezielend beginsel van al zijn denken en handelen. Tot in zijn jongsten snik heeft hij deze belijdenis met zijn wandel bezegeld. Inderdaad treffend is het, wat de historieschrijver ons te dezen aanzien mededeelt. In zijn laatste levensdagen stormden alle ziekten, die zich in zijn lichaam hadden gevestigd, op hem los: asthma, koorts, koliek, jicht, steen, podagra, nierlijden, hämorrhoidale pijnen en migraine. Men zou zoo zeggen, enkele dezer krankheden waren reeds genoeg om den sterkste allen arbeid te doen staken. Niet alzoo bij CALVIJN. Onverpoosd zette hij zijn arbeid voort. Hij zocht zijn lichaam door onthouding van spijs te bedwingen, zoodat hij vaak den eenigen maaltijd, dien hij per dag nuttigde, nog op zij zette. Wanneer men hem vermaande om wat rust te nemen, luidde zijn antwoord: „Denkt gij, dat mijn Meester mij ledig mag vinden, als Hij komt?" In dezen toestand liet hij zich naar den raad dragen om afscheid te nemen van de Geneefsche Overheid. Hij verontschuldigde zich, dat hij de raadsleden tot zich had laten roepen, vroeg hun vergiffenis, waar hij menigmaal heftig tegen hen had gesproken, en sprak hen ten slotte aldus aan: „Wanneer rampspoed ulieden treft, en de dood u van alle kanten aangrimt, hoopt dan op Hem, die de dooden levend maakt. Bedenkt dan te meer, dat God u beproeft, opdat gij alleen op Hem leert zien. Wilt gij, dat uw gemeenebest blijve bestaan, geeft dan wel acht, dat de stoel, waarop Hij u gezet heeft, niet worde bevlekt. Want Hij is de eeuwige, allerhoogste God, de Heere der heeren, die Zijne dienaren met eere siert, maar Zijne verachters verwerpt." Den dienaren des woords herinnerde hij, wat God door hem, een zwak en schuchter mensch, had willen doen, in alles Gode de eere gevend. Uitdrukkelijk verklaarde hij voor zijn sterven, dat zelfs geen steen zijn graf zou dekken. Zijn geheele nalatenschap bedroeg 225 daalders, een som, die naar de toenmalige waarde van het geld in onzen tijd ongeveer het twintigvoud daarvan zou bedragen. Zijn lichaam was bij zijn sterven een uitgeteerd geraamte. Het was zijn hoogste ideaal, een kaars te zijn in de hand des Heeren, die al schijnende zichzelve verteerde. Dit ideaal heeft

hij bereikt. En wat CALVIJN kenmerkte, is steeds het merkteeken van het Calvinisme gebleven; de mensch behoort niet zichzelven, maar zijn God toe, en de verheerlijking van God is het hoogste doel van alles, wat bestaat. En ook hierin onderscheidt zich het Calvinisme wederom van het Romanisme en Lutherdom, die de zaligheid des menschen als hoogste doeleinde aller dingen stellen.

Het Calvinisme kenmerkt zich verder daardoor, dat het geen tusschenpersonen duldt tusschen den mensch en zijn God; maar voor elken mensch het recht opeischt zonder tusschenpersonen met zijn God te verkeeren. O, ongetwijfeld eert het Calvinisme de ambten. Het onderscheidt zich daarin zeer zeker van het Independentisme, dat het ambt beschouwt als een inzetting van menschen, den ambtsdrager als een dienaar, niet van God, maar van Gods volk, en dat alzoo een soort van Christelijke volkssouvereiniteit huldigt. Het Calvinisme daarentegen houdt het ambt voor een inzetting Gods; den ambtsdrager voor een dienaar Gods, die allereerst het Woord Gods en niet het woord van Gods volk heeft te brengen, en daarom in de oefening van zijn ambt niet de menschen maar zijn God naar de oogen heeft te zien. Maar het Calvinisme verwerpt met alle kracht elke voorstelling, alsof de ambtsdrager een onmisbare tusschenpersoon zou moeten zijn tusschen den mensch en zijn God. Het Calvinisme is door en door anticlericaal. En ook hierin stelt het zich èn tegenover het Romanisme, dat den priester, èn het Lutherdom, dat de Kerk schuift tusschen den mensch en zijn God.

Vervolgens kenmerkt het Calvinisme zich daardoor, dat het zich met alle kracht op het heele menschelijke leven werpt, en alle gebied des levens opeischt voor den dienst van God. Het gansche leven is voor den Calvinist godsdienst. Hij wil een Christen zijn, niet alleen op den Zondag, maar ook van Maandag tot Zaterdag. Hij heeft als grondstelling: „homo sum, et nil humani a me alienum esse puto"; dit is: „ik ben een mensch, en ik meen, dat niets menschelijk mij vreemd is." En heel het rijke menschenleven wil hij leven tot eer van God. Hierin is het echte Calvinisme geheel en al onderscheiden, zoowel van het anabaptisme uit de dagen der reformatie, dat allen politieken arbeid schuwde, als van het

pietisme en methodisme van onzen tijd, die vooral uitgaan op individueele bekeering, maar die het reformatorisch zout voor kerk, staat en maatschappij ten eenenmale missen.

En ten slotte kenmerkt zich het Calvinisme ook door den eisch, dat heel het menschelijk leven, het persoonlijk en huiselijk, het kerkelijk en wetenschappelijk, het maatschappelijk en staatkundig leven, zij ingericht naar de grondstellingen van het Woord des Heeren. Het belijdt, dat voor heel het menschelijk leven en voor elk gebied van dit leven de grondlijnen der levensactie in het Woord van God zijn geteekend, en het eischt daarom, dat heel ons leven zich bewege in de rails, die door God zelf in Zijn Woord zijn gelegd. En hierin onderscheidt zich het Calvinisme vooral van het Lutherdom, dat in kerk, staat en maatschappij alles wil laten gelijk het is, mits het maar niet in dadelijken strijd is met het Woord van God. Op dien grond behielden de Lutheranen de schilderijen in de kerken; erkenden zij het overheidsgezag in kerkelijke zaken; en verwijderden zij zich minder ver van Rome dan de gereformeerden. Het beginsel van Calvijn daarentegen was: alles, wat in de kerk niet gegrond is op het Woord van God, heeft geen recht van bestaan, en ook op maatschappelijk en staatkundig terrein moet het leven in overeenstemming zijn met het Woord des Heeren. Ook dit beginsel heeft ten allen tijde de actie van het echte Calvinisme beheerscht, en terwijl het Lutherdom steeds een meer conservatief karakter droeg, was het echte Calvinisme steeds het reformatorisch zout voor kerk, staat en maatschappij.

Al het gezegde nu samenvattend, kunnen wij het Calvinisme aldus defenieeren: het Calvinisme is het godsdienstig-wijsgeerig stelsel, dat den mensch leert op elk levensgebied te leven door het geloof, op elk terrein des levens te wandelen als voor het aangezichte Gods en tot glorie van Zijn wondervollen Naam.

En het is nu dit Calvinisme, dat zulk een gewichtigen invloed op de historie der volken heeft uitgeoefend.

Reeds tijdens het leven van Calvijn was dit het geval.

Allereerst in Génève.

In Génève werd door de zegenrijke werkzaamheid van Calvijn niet alleen de kerk hervormd, maar ook het geheele maatschappelijke en burgerlijke leven vernieuwd. En in Génève

werd gezien, wat in geen Luthersche staat of stad geschiedde, dat heel het menschelijke leven, niet alleen het persoonlijk en huiselijk, het kerkelijk en wetenschappelijk leven, maar ook het maatschappelijk en staatkundig leven, onder de tucht van het Woord werd gebracht.

Gewichtig is ook de invloed, dien CALVIJN daardoor op het sociale leven van zijn tijd heeft uitgeoefend. En vooral ook hierin treedt zijn meerderheid boven LUTHER sterk aan het licht. Voor LUTHER waren de sociale vragen bijzaken, voor CALVIJN vragen van groote beteekenis. Terwijl LUTHER zich in den regel aansloot aan de middeleeuwsch-roomsche denkbeelden, die op dit gebied heerschten, bezag CALVIJN ook de sociale vragen in het licht der Schrift, en ontstak daardoor op vele punten een nieuw licht. Vooral in twee quaesties kwam dit duidelijk uit; in die der rente en die van den groothandel. LUTHER nam nagenoeg geheel het middeleeuwsch-roomsche denkbeeld van de rente over, dat de rente als woeker voor doodzonde verklaarde. CALVIJN stelde daartegenover duidelijk in het licht, dat een matige rente niet alleen geoorloofd, maar ook rechtmatig is. [1]) LUTHER veroordeelde, gelijk dit ook door de middeleeuwsche schrijvers werd gedaan, den groothandel, „weil nit viel guten Sitten je in ein Land kommen sind durch Kaufmannschaft.“ CALVIJN legde daarentegen in Génève den grond voor een bloeiende lakenindustrie, waardoor Génève een koopstad werd van beteekenis, en aan vele handen werk werd verschaft. Maar ook die industrie en handel moesten naar CALVIJN beheerscht worden door de beginselen der Schrift, en vervolgens dienstbaar gemaakt worden aan de uitbreiding van Gods rijk. En ook hierin trad het eigenaardig Calvinistisch beginsel duidelijk aan het licht.

Niet minder groot was tijdens zijn leven zijn invloed op het buitenland.

Vooral op Frankrijk was zijn oog gericht, zijn verwachting voor de toekomst gebouwd. In Génève werden de dienaren

[1]) Zie het Corpus reformatorum, JOANNIS CALVINI opera quae supersunt omnia, vol. X, pars prior, col. 245. Uitnemend wordt het gevoelen van CALVIJN hierover ook uiteengezet in l'Histoire de l'Economie sociale par E. DE GIRARD, page 224.

van de Fransche gereformeerde kerken gevormd. „Zendt ons hout," zoo placht CALVIJN tot de Fransche kerken te zeggen, „zoo zullen wij daaruit pijlen snijden, en ze u toezenden." Koning KAREL IX beschouwde dan ook de school van Génève als de moederschool van alle kettersche scholen in Frankrijk. En heel het kerkelijke, sociale en politieke leven der Hugenoten droeg dan ook het zuivere Calvinistische stempel.

Met Schotlands hervormer JOHN KNOX knoopte hij intieme relatiën aan. KNOX heeft in Génève herhaaldelijk aan de voeten van CALVIJN gezeten. En hoewel er tusschen beide reformatoren eenige verschilpunten waren, draagt de Schotsche reformatie toch een Calvinistisch karakter. Zelfs zouden wij durven beweren, dat CALVIJN bijna even grooten invloed op het kerkelijk en maatschappelijk leven der Schotten heeft uitgeoefend als KNOX zelf.

Onberekenbaar is de invloed, dien CALVIJN bovendien op koningen, prinsen en vele aanzienlijken oefende door zijne brieven. En bij zijn dood was reeds een groot deel van Europa van zijn geest doortrokken.

Merkwaardig feit!

Toen de Roomsche Kardinaal SAOLETUS in Génève kwam, en vroeg naar *het paleis* van CALVIJN, wees men hem een allereenvoudigste woning. In die woning huisde een zwak en ziekelijk man. En door dezen man heeft God zulk een groot werk willen doen.

Grooter werd echter nog de invloed, dien het Calvinisme oefende op de historie der volken, na CALVIJNS dood.

In Frankrijk werd het Calvinisme helaas door de dragonades van LODEWIJK XIV geheel gefnuikt. Frankrijk heeft zich daarmede van het reformatorisch zout beroofd, en ten slotte de revolutie gebaard.

In ons volk opgenomen, werd het Calvinisme voor ons volk metterdaad het zout voor ons nationale leven, de bakermat onzer vrijheid, de drijfkracht voor onze nationale ontwikkeling. Treffend is dit reeds opgemerkt door ROBERT FRUIN, die daarover aldus schrijft: „Toen kwam ten laatste uit Frankrijk het Calvinisme naar Nederland over, even scherp gekant tegen de oude leer en de oude kerkregeering als de Wederdooperij, maar met een eigen welsluitend stelsel van god-

geleerdheid, met een eigen plan van democratische kerkorde, doordrongen van een streng zedelijken zin en evenzeer voor de zedelijke als voor de godsdienstige hervorming der menschheid ijverend. Zooals de Wederdooperij bandeloosheid had gepredikt, zoo verkondigde het Calvinisme vrijheid, nevens onderwerping aan den wil van God. Tegen het Roomsche levensbeginsel, dat de Wederdooperij slechts ontkend had, stelde het Calvinisme een ander beginsel over. In de godsdienstoorlogen, die volgden, was het alleen krachtig genoeg om den gemeenen vijand te wederstaan; in Zwitserland, in Frankrijk, in Nederland, in Schotland, in Engeland, overal waar het Calvinisme zich door het zwaard moest vestigen, is het 't Calvinisme geweest dat den strijd heeft gewonnen.“ [1]) Ja, zoo is het in ons land geweest. Het waren vooral onze Nederlandsche Calvinisten, die op elk gebied van het leven wilden leven naar des Heeren heilig woord, die in conflict geraakten met de Roomsche hierarchie en de Spaansche tiranny. Het waren de Calvinisten, in 1587 ternauwernood het tiende deel der natie vormend, [2]) die den strijd niet wilden opgeven, voordat zij de vrijheid hadden verworven om God te dienen naar Zijn Woord op elk gebied van het leven. Het Calvinisme was de ziel van heel onzen glorieuzen worstelstrijd tegen Spanje. Gedurende dien heeten en langen strijd heeft het zijn stempel gezet op heel het leven van ons volk. Het is in de historie en het bestaan van ons volk ingeweven als het zenuwstel in het lichaam. Het zit ons volk in het bloed. En in de crisis onzer eeuw kon het noch door een leger van moderne predikanten, noch door een dito van openbare onderwijzers uit het lichaam van ons volk worden weggenomen. Teruggedrongen van het publieke erf, bleef het als in een Galilea leven in de lagere standen van het volk. Maar ternauwernood trad de heraut van het Calvinisme in onze eeuw op, en liet hij zijn bazuin klinken, of van alle kanten kwamen de Calvinisten weer uit hunne schuilhoeken te voorschijn. En nauwelijks georganiseerd, hebben zij zich weer aangegord tot den strijd om ook in ons

---

[1]) Robert Fruin, Tien jaren, enz. bladz. 240.
[2]) Vergelijk Bors Historie, II, 976.

land op elk gebied van het leven de heerschappij voor het Calvinistisch beginsel te heroveren.

Niet minder groot is de invloed, dien het Calvinisme ook op de geschiedenis van Noord-Amerika en Engeland heeft geoefend.

De eerste kolonisten van Noord-Amerika, de Pelgrimvaders, die New-England hebben gesticht, en den grond hebben gelegd voor den Noord-Amerikaanschen Statenbond, waren Puriteinen en geesteskinderen van CALVIJN. The glory of the most High, de verheerlijking van den Allerhoogste, was het bezielend beginsel van heel hun leven. Boven hun contract, dat door hen op de „Mayflower", het schip dat hen naar Amerika overbracht, werd opgesteld, schreven zij: „we who have undertaken to plant a colony for the glory of God and the advancement of Christian faith;" dat is: „wij, die hebben ondernomen om een kolonie te stichten tot verheerlijking van God en tot bevordering van het Christelijk geloof." Deze Puriteinen hebben op heel de Unie hun stempel gedrukt. Hun geest werkt in Amerika nu nog na. En dank zij dien invloed draagt heel het publieke leven in de Noord-Amerikaansche Staten ook nu nog een beslist Christelijk karakter.

Engeland heeft eigenlijk twee reformaties gehad; ééne, die van den troon afdaalde, en ééne, die uit het volk opkwam. Deze tweede droeg een beslist Calvinistisch karakter. Zij heeft in Engeland bloedige oorlogen verwekt. Maar ook hier heeft het Calvinisme, wat de hoofdzaken betreft, getriomfeerd. En het zijn de Puriteinen, de issue de CALVIN in Engeland, geweest, die den krachtigsten stoot hebben gegeven aan den grooten ontwikkelingsgang der Engelsche natie.

Wanneer men daarbij nu in aanmerking neemt, dat Nederland in vorige eeuwen, Engeland en Amerika ook in deze eeuw, aan de spits der beschaving hebben gestaan, dan mag men het Calvinisme, dat deze volken heeft gevormd, gerust betitelen als een groot en koninklijk verschijnsel in de historie der volken!

HOOFDSTUK III.

Het Socialisme.

Het Socialisme draagt niet een koninklijk, draagt integendeel, vooral in zijn tegenwoordigen verschijningsvorm, een diabolisch karakter.

Ook dit verschijnsel heeft een gewichtigen invloed in de historie der volken geoefend.

Die historische beteekenis van het Socialisme vatten wij thans in het oog.

Geven wij echter vooraf eenige opheldering over den naam en het begrip van Socialisme.

De naam Socialisme is eerst in onze eeuw in zwang gekomen. Vroeger werd meer algemeen gebruikt de naam van communisme. De naam Socialisme dagteekent ongeveer van het jaar 1837; stamt uit Engeland; en is in gebruik gekomen door de volgelingen van Robert Owen, die zich Socialisten noemden. Uit Engeland heeft zich die naam over het vasteland verbreid, en heeft den naam communisme schier geheel verdrongen. Wel heeft men getracht aan deze beide namen verschillende beteekenissen toe te kennen. Maar deze poging is geheel mislukt. In den mond van het volk zijn Socialisme en communisme woorden van gelijke beteekenis. Zeer juist is dit opgemerkt door prof. Adler in zijn geschiedenis van het Socialisme en communisme, waarin hij zegt: „Het taalgebruik heeft feitelijk reeds beslist. Socialisme en commu-

nisme gelden tegenwoordig als twee namen voor dezelfde zaak." [1])

Wat hebben wij nu onder Socialisme te verstaan?

Zeer onderscheiden zijn de definities, die daarvan worden gegeven.

Enkele daarvan laten wij volgen.

KARL MARX noemt het Socialisme: de verwisseling van de onbewuste ontwikkeling der menschheid met de bewuste ontwikkeling.

VON SCHEEL: de economische wijsbegeerte der lijdende klassen.

WOOLSEY zegt: Het Socialisme is de indeplaatsstelling van den gemeenschappelijken, openbaren of collectieven eigendom in de plaats van den privaten eigendom.

DOMELA NIEUWENHUIS: Wat is ten slotte de pit en de kern van het Socialisme? Het al- of niet erkennen van den privaten eigendom.

MILANO: De gemeenschappelijke eigendom op den bodem en de werktuigen, ziedaar de grondslag van het Socialisme.

MILLERAND, de tegenwoordige Fransche Minister, zegt: Socialist is ieder, die aanhanger is van de steeds voortschrijdende indeplaatsstelling van den maatschappelijken eigendom in de plaats van den kapitalistischen eigendom.

Ongetwijfeld kunnen deze onderscheidene definities nog met vele andere worden vermeerderd.

Welke verschillende begripsbepalingen echter ook van het Socialisme zijn gegeven, op één punt stemmen allen overeen: dat het Socialisme in al zijn vormen medebrengt een algeheele opheffing of althans de grootst mogelijke beperking van den privaten eigendom.

Sommige Socialistische stelsels eischen een algeheele opheffing van allen privaten eigendom, en den meest volstrekten gemeenschappelijken eigendom van allen op alles. Andere eischen alleen de opheffing van den privaten eigendom op den grond; dit is het agrarisch Socialisme. Nog weer andere eischen de opheffing van den privaten eigendom op den grond en de

---

[1]) Prof. dr. GEORG ADLER, Geschiedenis van het Socialisme en communisme, vertaald door T. J. DE VRIES, Inleiding, bladz. 17.

productiemiddelen, en staan den privaten eigendom der genotmiddelen toe; dit is het collectivisme.

In dezen laatsten vorm vertoont zich thans het Socialisme het meest. Ten bewijze daarvan verwijzen wij slechts naar de woorden van den bekenden Duitschen geleerde SCHÄFFLE, die aldus zegt: „De volkshuishoudelijke quintessens nu van het Socialistisch programma, het eigenlijke doel der internationale beweging, luidt: Vervanging van het *private kapitaal* — d. i. van de speculatieve, alleen door vrije concurrentie geregelde private wijze van productie — door het *collectieve kapitaal,* d. i. door eene wijze van productie, welke op grond van *collectief eigendom* van producenten gezamenlijk (arbeiders) aan alle *productiemiddelen*, eene meer eenheid vormende (sociale, collectieve) organisatie van den nationalen arbeid in toepassing zal brengen. Deze „collectieve" wijze van produceeren zal de tegenwoordige concurrentie ter zijde stellen, omdat zij die deelen der goederenproductie, welke voor collectieven (socialen, coöperatieven) arbeid vatbaar zijn, onder gemeenschappelijke leiding plaatst, en onder dezelfde leiding ook *de verdeeling van het gemeenzame* (maatschappelijke) *product* van allen aan allen tot stand brengt, naar de mate en de maatschappelijke verbruikswaarde der productieve arbeidsverrichting van elk afzonderlijk. Dit is ongetwijfeld — en zoo kort mogelijk uitgedrukt — het doel van het hedendaagsch Socialisme, hoe verschillend men zich den weg moge denken, die tot dit doel leidt, en hoe duister het bij sommige aanvoerders zelven nog is." [1]) Ook het tegenwoordig Socialisme eischt dus een bijna algeheele opheffing van den privaten eigendom.

Er is nog een ander punt, waarin de meeste Socialistische stelsels, vooral in onzen tijd, overeenstemmen, en waarin deze zich vooral van het Calvinisme onderscheiden. Wil het Calvinisme den mensch doen leven als voor het aangezicht Gods, en alzoo de aarde als 't ware opheffen tot den hemel, het Socialisme verliest voortdurend den hemel uit het oog, en wil bovenal op deze aarde een paradijs maken. Wil het Calvinisme het gansche menschelijke leven inrichten naar des

---

[1]) DR. A. SCHÄFFLE, De Quintessens van het Socialisme, vertaald door MR. A. BROEDELET, bladz. 10 en 11.

Heeren heiligen wil, het Socialisme vraagt naar geen wille Gods, maar wil de menschelijke samenleving in elkander knutselen naar eigen zin en wil. En omdat het Socialisme daarbij voortdurend in botsing komt met de bestaande toestanden, die het desnoods met geweld wil wegruimen, zoo draagt het schier altijd en overal een revolutionair karakter.

Dit Socialisme nu vertoont zich in onze eeuw algemeener en sterker dan ooit te voren in de geschiedenis der menschheid. Toch is het niet zooals velen meenen, evenals telegraphie en telephonie eene uitvinding van onzen tijd. Het vertoont zich alle eeuwen door, zij het dan ook in andere vormen, en het wordt van de vroegste tijden af onder schier alle volken gevonden.

Terecht zegt dan ook de Fransche staathuishoudkundige Leroy-Beaulieu in zijn werk, het arbeidersvraagstuk der negentiende eeuw, aldus: „Minder bekend is het, dat dit streven naar gelijkheid, die hersenschimmige plannen van herschepping der maatschappij, zich ten allen tijde bij de beschaafde volken van het verst verwijderd Oosten, die met de westelijke natiën niet anders schijnen gemeen te hebben dan de onveranderlijke grondtrekken der menschelijke natuur, hebben voorgedaan en nog voordoen onder vormen, welke ons volstrekt niet vreemd zijn." [1])

Niet alleen in het verst verwijderd Oosten, ook in Griekenland heeft het zich reeds in de hooge oudheid vertoond. Reeds de wijsgeer Plato beschouwde den privaten eigendom als de bron van alle ellende voor de staten, en ontwikkelde in zijn politeia een zuiver Socialistisch stelsel. [2])

Ook in het oude Rome vertoonde zich een soort van agrarisch Socialisme in het optreden der beide Gracchen. [3])

Zelfs in de Middeleeuwen, toen de wateren van den menschelijken geest ternauwernood bewogen werden, werd het communisme hier en daar gezien. In de Middeleeuwen

---

[1]) Leroy-Beaulieu, Het arbeidersvraagstuk der negentiende eeuw, vertaald door N. G. Pierson, bladz. 5.

[2]) Vergelijk F. I. Stahl, Die Philosophie des Rechts, Band I, Seite 15 en 16.

[3]) Vergelijk Quack, Socialisten, personen en stelsels, deel I, bladz. 41 en vlgd.

draagt het communisme over het algemeen een mystiek-religieus karakter. De communisten maken ernst met de stelling van het Corpus juris canonici, het wetboek van het kanonieke recht, die luidde: dulcissima rerum possessio communis, d. w. z. het gemeenschappelijk bezit der goederen is het Gode welgevalligst. Eigenlijk verachtten zij alle aardsch bezit als een knellenden band voor den geest; streefden door de opheffing van het privaatbezit naar een emancipatie van den geest; en bestreden op dit standpunt vooral het grootbezit der groote geestelijke en wereldlijke heeren. [1])

Een gevaarlijke hoogte bereikte het communisme en Socialisme in de dagen der reformatie in den opstand van een THOMAS MÜNZER, die de fakkel des oproers slingerde in de velden van Schwaben- en Frankenland; en in de buitensporigheden der Munstersche wederdoopers. De boeren in Schwaben- en Frankenland zuchtten in den reformatietijd onder zwaren druk. De tijding der reformatie verscheen als een lichtende star in de woningen der verdrukten, viel als een vonk in het kruit in hunne mokkende gemoederen. Onder het schild der reformatie zochten zij nu politieke en maatschappelijke vrijheid te bevechten. THOMAS MÜNZER plaatste zich aan het hoofd der opgezweepte boeren Alles verbrandend trokken zij Schwaben- en Frankenland door. Aanschouwelijk en schoon is de beschrijving, die Mr. QUACK aldus van hun opstand geeft: „Met geen enkelen vorst of edelman mocht — volgens MÜNZERS bevel — ooit een verbond worden gesloten. En wilder en wilder werden steeds zijn woorden. Zij suisden in de lucht als snorrende pijlen. De atmosfeer werd gloeiend. Alle winden, alle verterende elementen waren losgelaten. De rollende donder weerkaatste van berg tot berg. De huilende orkaan was daar. En te midden van die dwarreling en woeling der hartstochten, boven het bruisen, schuimen en koken der vernielende, alles nederrukkende vaart, klonk altijd gillend MÜNZERS stem. Hij bleef nog steeds aanvuren. Hoort zijn kreet tot de mijnwerkers van Mansfeld: Vangt aan, strijdt den strijd des Heeren, het is meer dan tijd. Er op los! Laat u niet vermurwen; laat het zwaard niet koud

[1]) Vergelijk HERZOGS Real-Encyclopädie, deel 3, bladz. 34.

worden van bloed; smeedt pinkepank op het aambeeld Nimrod; werpt hem den toren voor de voeten, terwijl het nog dag is. God is met u, zooals geschreven staat 2 Chron. 2.“ [1])

Tegelijkertijd werd het Socialisme wetenschappelijk beoefend door den Italiaanschen priester Campanella, die in zijn stelsel heel het politieke en maatschappelijke leven deed opgaan in de Roomsche Kerk, en die daarin heel de wereld in een groot klooster wilde herscheppen, waarin de priesters als vaders fungeerden. En door den Engelschen staatsman Thomas Morus, die in zijn „zonnestaat“ een idealen Socialistischen staat zocht te teekenen. [2])

De vader van het modern Socialisme met zijn verwerping, niet alleen van het privaatbezit, maar vooral ook van de dingen, die boven zijn, is ongetwijfeld Jean Jacques Rousseau, de man, die zulk een grooten invloed op het denken der Europeesche wereld heeft uitgeoefend Rousseau maakte den mensch, of liever nog den buik tot spil van het menschelijk leven, denken en streven. Zijn stelsel verwierf in het laatst den achttiende eeuw heel Europa door een leger van aanhangers, en baarde eindelijk in Frankrijk de revolutie van 1789.

In deze revolutie triomfeerde zijn beginsel echter slechts ten deele; want in de verklaring van de rechten van den mensch werd de private eigendom als een heilige instelling geproclameerd. En de poging van Babeuf, wiens grondstelling luidde: ieder mensch heeft een buik, en die buik moet vol worden; — de poging van Babeuf om het Socialisme in de revolutie te doen triomfeeren, mislukte geheel.

Na den val van het eerste Keizerrijk stak het Socialisme echter in drie landen tegelijk den kop omhoog: in Frankrijk, waar het werd voorgestaan door Cabet, Fourier, Saint-Simon en anderen; in Engeland, waar het ontwikkeld werd door Robert Owen; in Duitschland, waar het in het geheim werd verbreid door den kleermakersgezel Weitling en anderen. Deze drie landen hebben samengewerkt om aan het tegenwoordig Socialisme zijn naam en gestalte te verleenen. Engeland heeft het zijn naam, Frankrijk zijn beginsel, en het land der

---

[1]) Zie Mr. Quack, Socialisten, personen en stelsels, deel I, bladz. 135.

[2]) Vergelijk Herzogs Real-Encyclopädie, deel 3, bladz. 41 en 42.

denkers en dichters, Duitschland, zijn wetenschappelijke afronding gegeven.

De man, die aan het hedendaagsch Socialisme zijn wetenschappelijken grondslag heeft gegeven, is de Duitscher Heinrich Karl Marx, de denker onder de sociaal-democraten van deze eeuw. Wat Calvijn voor de reformatie was, dat is Marx voor de hedendaagsche sociaal-democratie.

Veelbewogen was het leven van dezen man. Hij werd geboren in 1818 te Trier. Zijn vader was een Jood, en bekleedde het ambt van rechter. In 1824 ging de oude Marx echter tot het protestantisme over.

Heinrich Karl Marx studeerde te Bonn en te Berlijn, en verwierf zich in 1841 aan laatstgenoemde Universiteit den graad van doctor in de philosophie. In 1842 vestigde hij zich eerst te Bonn en daarna te Keulen, en redigeerde de „Rheinische Zeitung“. In 1843 moest hij echter het land verlaten, en week hij uit naar Parijs. In 1845 moest hij ook Parijs verlaten, en vestigde hij zich in Brussel. In 1848 begaf hij zich weer naar Keulen; moest echter ook deze stad weer verlaten; ging nu naar Londen, waar hij bleef tot aan zijn dood in 1883.

Zijn hoofdwerk, waarin hij zijn Socialistisch stelsel ontwikkelde, is „das Kapital“. Zijn stelsel is het collectivisme, dat den privaten eigendom van den grond en de productiemiddelen verwerpt, en den collectieven eigendom daarvan eischt; dat de kapitalistische concurrentie wil vervangen door een sociale organisatie van den arbeid; en dat de collectieve vruchten van den arbeid wil verdeelen naar verhouding van de waarde der vruchten en van den arbeid, die verricht is. [1])

Zijn stelsel is eigenlijk een toepassing van de beginselen van het materialisme en atheïsme op de menschelijke samenleving. Marx is geheel en al de antipode van Calvijn. Beschouwt Calvijn den mensch als een wezen, dat voor meer dan ééne wereld is geschapen, en dat bovenal de eere Gods moet zoeken, Marx beziet den mensch slechts als een

---

[1]) Zie Encyclopedie populaire illustrée du XXième siècle, publiée sous la direction de M.Mrs. Buisson, Larroumet, L. Denis, Stanislas Meunier.

dierlijke verschijning; als het mensch-dier, dat alleen de dingen der aarde moet zoeken. Volgens MARX zijn dan ook de ellende en de strijd op aarde begonnen, toen de oorspronkelijke toestand van den gemeenschappelijken eigendom onder de menschen werd ter zijde gesteld; de private eigendom werd ingesteld; de menschelijke goederen werden afgepaald; en aan een groot deel der menschheid de mogelijkheid benomen werd, om van deze aarde zooveel mogelijk te genieten. Van toen aan is de groote strijd onder de kinderen der menschen begonnen; de strijd om het voeder en om de plaats bij den voederbak der aarde. Heel de historie der wereld is volgens MARX de geschiedenis van den klassenstrijd. Deze materialistische historiebeschouwing is eigenlijk de ziel van het Marxistische stelsel. [1]) In dien grooten strijd der klassen heeft de menschelijke samenleving volgens MARX verschillende phasen doorloopen, waarin telkens verschillende vormen van productie heerschten. Deze phasen worden door hem aangeduid als de aziatische, de antieke, de feudale of middeleeuwsche, en de tegenwoordige of kapitalistische inrichting der maatschappij. De grondslag van de tegenwoordige inrichting der maatschappij is de private eigendom. Daardoor zijn de kapitalisten heer en meester van den grond, de fabrieken, de grondstoffen, de machines, kortom van alle middelen van productie. Daartegenover staat het groote leger der loonarbeiders, die niet anders bezitten dan hun proles, hun kroost, dat zij moeten onderhouden, maar die alle recht op den grond en de productiemiddelen missen. Daardoor zijn zij geheel afhankelijk van de kapitalisten, die de arbeiders voor loon in hunne fabrieken laten werken. Wat de arbeiders door hun arbeid produceeren, heeft echter veel meer waarde dan het loon, dat zij ontvangen. Deze *meerwaarde* steken de kapitalisten in hun zak. Zij worden daardoor rijker en rijker; de arbeiders daarentegen blijven arm; zij blijven proletariërs, die niet anders dan hun proles, hun kroost, bezitten. Door de groote concurrentie tusschen de kapitalisten onderling, verdringen bovendien de groote kapitalisten de kleine. De groote kapitalisten worden steeds

---

[1]) Vergelijk WERNER SOMBART, Socialisme en sociale beweging, vertaald door HÉLÈNE MERCIER bladz. 88.

grooter, de kleine steeds kleiner, en zinken eindelijk weg in het groote moeras van het proletariaat. Als gevolg van den privaten eigendom op den bodem en de productiemiddelen kunnen dus slechts enkele weinigen van de goederen der aarde genieten; kunnen veel genieten; kunnen alles genieten, wat er in deze wereld te genieten valt; en de groote meerderheid moet werken, van den morgen tot den avond, altijd door, steeds voortgedreven door de zweep van den honger, zonder iets van beteekenis van deze wereld te kunnen verkrijgen. Wereldsche genieting is het eenige, het hoogste levensdoel van den mensch. Gemis van dit genot is de eenige, ware ellende. De instelling van den privaten eigendom is de eenige oorzaak van deze ellende. Zij is de zondeval van ons menschelijk geslacht. Zij moet worden weggenomen; dan zal alle ellende van deze wereld verdwijnen, en zal het paradijs op deze aarde dalen. De verwijdering van den privaten eigendom op den bodem en de productiemiddelen is het grootste doel van de sociaal-democratie, en van den klassenstrijd van onzen tijd, die door de sociaal-democratie in het leven is geroepen. „Predikt den klassenstrijd aan alle creaturen“ is het Marxistisch evangelie voor onzen tijd. Vinde dit evangelie slechts aanhangers; groeie het leger der onder deze banier strijdende proletariërs steeds aan; worde de collectieve eigendom op den bodem en de productiemiddelen slechts ingevoerd; dan zal de menschheid tot den paradijs-toestand van weleer wederkeeren; en dan zal de voorgeschiedenis der menschheid zijn afgeloopen.

Hiermede is in grove trekken het Marxistisch stelsel geteekend.

Bovendien heeft Marx door de stichting der „Internationale“, de groote vereeniging, die de arbeiders van alle beschaafde landen samenbindt, eenheid in de groote arbeidersbeweging van onzen tijd gebracht. Reeds in 1848 klonk zijn strijdgeroep door Europa: „Proletariërs aller landen, vereenigt u!“ In 1864 gaf hij op het congres te Londen aan deze vereeniging een meer vasten vorm. In onderscheiding van de gouden internationale, den kring van groot-kapitalisten, die door hun syndicaten en trusts de markt beheerschen, door hun macht ministers doen vallen, en zelfs over oorlog en vrede beslissen;

en in onderscheiding van de zwart-internationale, met welken naam de Roomsche Kerk wordt betiteld, die zich thans meer dan ooit in schier alle landen op elk gebied des levens doet gelden, wordt deze sociaal-democratische internationale de roode genoemd. Deze rood-internationale heeft niet uitgewerkt, wat MARX daarvan heeft verwacht. Toch heeft zij krachtig medegewerkt om zijn stelsel vooral in Engeland, Frankrijk en Duitschland te verbreiden. Zonder overdrijving kan men zeggen, dat MARX mede door haar zijn stempel op het toongevend Socialisme van onzen tijd heeft gezet. Wel draagt het Socialisme in ieder der genoemde landen een eigen type; in Engeland een niet-politiek, een vakgenootschappelijk-economisch; in Frankrijk een sterk gekleurd revolutionair; in Duitschland een wettelijk, parlementair en politiek karakter. [1]) Maar het grondtype van het Socialisme in al deze landen is Marxistisch.

In Engeland tellen volgens TOM MANN, den tegenwoordigen Engelschen Socialistischen leider, de Socialistische vereenigingen circa 30000 leden, waaronder niet gerekend zijn de voorstanders der landnationalisatie, de anarchisten en dergelijken; en brengen circa 400000 kiezers hunne stemmen op de sociaal-democratische candidaten uit.

In Frankrijk brachten de Socialisten bij de verkiezingen van 1893 589232 stemmen uit tegen 176369 in 1889, wat een toename beteekent van 234%. In het parlement hebben zij thans veel leden; in vele gemeenteraden vormen zij de meerderheid. In het tegenwoordige, radicale Ministerie zit de Socialist MILLERAND. En van den tegenwoordigen politieken toestand schrijft de bekwame Fransche correspondent van de *Telegraaf* als volgt: „De achterhoede van het tegenwoordige radicale Ministerie zal de groote menigte onder Socialistische leiding moeten vormen. En de strijd gaat tegen den invloed van kerk en leger. Dat de bezittende burgerij, als het er werkelijk op aankomt, zich tegen het Socialisme zal kanten, is vrij gemakkelijk te voorspellen. Maar voorloopig zijn Socialisme en derde stand broeders in den ongeloove, en kunnen zoolang geen oorlog het leger en geen anarchie de goede krachten der kerk helder in 't licht doen treden, voortgaan met de

---

[1]) Zie W. SOMBART, Socialisme en sociale beweging, bladz. 41 en 42.

zegepraal te verkondigen van het menschelijk verstand... dat voor de oplossing van alle levensraadselen ontoereikend is gebleken.“ [1])

Maar het sterkst breidde het Socialisme zich in Duitschland uit. In 1875 triomfeerde daar het Marxisme geheel. In 1877 bracht de sociaal-democratische partij 493288 stemmen uit, en vaardigde 12 Socialisten naar den rijksdag af. In 1881 verminderde het getal stemmen tengevolge van den druk van BISMARCKS ijzeren Socialistenwet. Sinds dien tijd wiessen zij echter weer snel in aantal. In 1884 brachten zij 550000, in 1887 763128, in 1890 meer dan twee millioen stemmen uit. In het laatstgenoemde jaar brachten zij zelfs 57 afgevaardigden in den Rijksdag. In 1891 formuleerden zij hun Marxistisch stelsel in het Erfurter program, dat wij hier laten volgen, omdat het vrijwel het juiste beeld van het tegenwoordig vigeerend Socialistisch stelsel vertoont.

Dit program luidt in zijn geheel als volgt.

„De economische ontwikkeling der burgerlijke maatschappij leidt noodzakelijk tot den ondergang der kleinindustrie, wier grondslag 't privaat eigendom aan zijn productiemiddelen vormt. Zij scheidt den arbeider van zijn productiemiddelen en verandert hem in een armen proletariër, terwijl de productiemiddelen 't monopolie van een betrekkelijk klein aantal kapitalisten en grondeigenaars worden.

Hand in hand met dat monopoliseeren der productiemiddelen gaat het verdringen van de verbrokkelde kleinindustrie door de kolossale grootindustrie, gaat de ontwikkeling van werktuig tot machine, gaat een reusachtige toeneming der productiviteit van den menschelijken arbeid. Maar alle voordeelen dezer verandering worden door de kapitalisten en groote grondeigenaars gemonopoliseerd. Voor 't proletariaat en de verdwijnende middelklassen — kleine burgers en boeren — beteekent dat stijgende toeneming der onzekerheid van hun bestaan, der ellende, der slavernij, der vernedering, der uitbuiting.

Steeds grooter wordt het aantal proletariërs, steeds grooter

[1]) Zie *Telegraaf* no. 2863.

't leger der overbodige arbeiders, steeds scherper de tegenstelling tusschen uitbuiters en de geëxploiteerden, steeds meer verbitterd de klassenstrijd tusschen bourgeoisie en proletariaat, die de moderne maatschappij in twee vijandelijke legers deelt en 't gemeenschappelijk kenmerk van alle industrielanden is.

De afgrond tusschen bezitters en niet-bezitters wordt nog verbreed door de in 't wezen der kapitalistische productiewijze liggende crisissen, die steeds omvangrijker en verwoestender worden, de algemeene onzekerheid tot den normaaltoestand der maatschappij verheffen en 't bewijs leveren, dat de productiekrachten de hedendaagsche maatschappij over 't hoofd zijn gegroeid, dat het privaat-eigendom aan productiemiddelen onvereenbaar is geworden met de doelmatige toepassing en volle ontwikkeling daarvan.

't Privaat-eigendom aan productiemiddelen, dat vroeger 't middel was, den producenten 't eigendom aan zijn product te verzekeren, is thans 't middel geworden, boeren, handwerkers en kleinhandelaars te verarmen en de niet-arbeiders — kapitalisten, grondeigenaars — in 't bezit van 't product der arbeiders te stellen. Slechts de verandering van 't kapitalistische privaat-eigendom aan productiemiddelen — grond en bodem, mijnen en bergwerken, ruwe stoffen, gereedschappen, machines, middelen van verkeer — in maatschappelijk eigendom en de verandering der warenproductie in Socialistische, voor en door de maatschappij voortgebrachte productie, kan 't bewerken, dat de grootindustrie en de steeds toenemende opbrengst van den maatschappelijken arbeid voor de tot nu toe geëxploiteerde klassen van een bron der ellende en der verdrukking, tot een bron der hoogste welvaart en harmonische volmaking wordt.

Die maatschappelijke omkeer beteekent niet alleen de bevrijding van 't proletariaat, maar van 't geheele menschengeslacht, dat onder de hedendaagsche toestanden lijdt. Maar zij kan slechts 't werk der arbeidersklasse zijn, daar alle andere klassen, niettegenstaande den strijd der belangen onder elkaar, op den bodem van 't privaat-eigendom aan productiemiddelen staan en 't behoud van de grondlagen der hedendaagsche maatschappij tot gemeenschappelijk doel hebben.

De strijd der arbeidersklasse tegen de kapitalistische uitbuiting is noodzakelijk een politieke strijd. De arbeidersklasse kan haren economischen strijd niet voeren en hare economische organisatie niet ontwikkelen, zonder politieke rechten. Zij kan den overgang der productiemiddelen in 't bezit der gemeenschap niet bewerken, zonder in 't bezit der politieke macht te zijn gekomen.

Dien strijd der arbeidersklasse tot een bewusten en eendrachtigen te vormen en hem zijn natuurlijk, noodzakelijk doel aan te wijzen, dat is de taak der sociaal-democratische partij.

De belangen der arbeidersklasse zijn in alle landen met kapitalistische wijze van productie dezelfde. Met de uitbreiding van 't wereldverkeer der productie voor de wereldmarkt wordt de toestand der arbeiders van elk land steeds meer afhankelijk van den toestand der arbeiders in andere landen. De bevrijding der arbeidersklasse is dus een werk, waarbij de arbeiders van alle beschaafde landen in gelijke mate geïnteresseerd zijn. In die erkenning voelt en verklaart de sociaal-democratische partij van Duitschland zich *één* met de klassenbewuste arbeiders van alle landen. De sociaal-democratische partij van Duitschland strijdt dus niet voor nieuwe klassenprivilegiën en voorrechten, maar voor de afschaffing der klassenheerschappij en der klassen zelf en voor gelijke rechten en gelijke plichten voor allen, zonder onderscheid van geslacht en afstamming. Van die beschouwingen uitgaande, bestrijdt zij in de hedendaagsche maatschappij niet alleen de uitbuiting en onderdrukking der loonarbeiders, maar iedere wijze van uitbuiting en onderdrukking, richt zij zich tegen een klasse, een partij, een geslacht, of een ras.

Tot zoover het Erfurter program.

Ook thans woekert het Socialisme in Duitschland voort als het onkruid op den akker. Tevergeefs teekende dan ook de Duitsche keizer verleden jaar in zijn Charlottenburger rede het Socialisme als een „vorübergehende Erscheinung, die wird austoben", d. i. als een voorbijgaand verschijnsel dat zal uitrazen. LIEBKNECHT, een der vorsten onder de Duitsche sociaal-democraten, antwoordde daarop in den Rijksdag: „Wir toben nicht, und

werden auch nicht austoben können," d. i. wij razen niet, en zullen daarom ook niet kunnen uitrazen.

Ook in ons land heeft sinds 1875 het Socialisme in zijn tegenwoordigen vorm zijn intocht gedaan. In 1875 verscheen het eerste program der sociaal-democratische vereeniging, waarin het Marxisme werd gehuldigd. Van 1875 tot 1888 streden de Socialisten in ons land vooral onder de leiding van den ex-predikant DOMELA NIEUWENHUIS, en propagandeerden zij hun beginsel in hoofdzaak door meetings en straatkabaal. In 1888 werd DOMELA NIEUWENHUIS voor Schoterland als lid der Tweede Kamer gekozen. Maar sinds dien tijd openbaarde zich meer en meer een heftige strijd in den boezem der partij. Sinds 1888 nam de sociaal-democratische partij in ons land een steeds meer revolutionair karakter aan. De zoogenaamde „Duitsche tactiek", om door middel der wetgeving de Socialistische inrichting der maatschappij langzamerhand in de thans bestaande maatschappelijke inrichting te doen ingroeien, werd door vele woordvoerders met DOMELA NIEUWENHUIS aan het hoofd verworpen. In de meest sterke bewoordingen werd door hen de revolutie gepredikt, en de sprekers wedijverden, wie het levendigst „den komenden tijd" kon schilderen. DOMELA NIEUWENHUIS werd in 1891 in Schoterland geslagen. En nu begon in den boezem der partij een krachtige reactie tegen den toenmaligen leider. In 1894 kwamen in Utrecht een twaalftal mannen bijeen tot stichting eener nieuwe sociaal-democratische partij. Zij waren: COHEN, FORTUIN, GERHARD, VAN DER GOES, HELSDINGEN, VAN KOL, POLAK, SCHAPER, SPIEKMAN, TROELSTRA, VAN DER VEGT en VLIEGEN, later genoemd de twaalf apostelen der sociaal-democratische partij in Nederland. 20 Augustus 1894 werd nu te Zwolle een algemeene vergadering gehouden, waarin als formule van toelating was gesteld: „Vergadering tot regeling der organisatie van alle democratische Socialisten, d. w. z. van diegenen, die zoowel op politiek als op economisch gebied het gemeenschappelijk bezit der productiemiddelen nastreven en die dus ook het kiesrecht willen verwerven en gebruiken als wapen in den klassenstrijd." Op dien grondslag werd nu te Zwolle de sociaal-democratische partij gesticht. En het *Handelsblad* „verheugde zich in deze nieuwe phase van ontwikkeling van het Socialisme hier te lande." Want

„nu zou men geen straatrumoer en jongensachtigheid, maar een ernstige partij tegenover zich krijgen.“ [1]) Het *Handelsblad* heeft hierin niet geheel en al misgezien. Want terwijl de aanhang van Domela Nieuwenhuis, die sinds anarchist is geworden, steeds meer verliep, won de nieuwe sociaal-democratische partij, die tot het oude Marxistische standpunt terugkeerde, steeds meer in kracht. Sinds 1897 heeft zij drie afgevaardigden in de Tweede Kamer gebracht: Troelstra, Van Kol en Schaper. Zij beschikt over een dagblad van beteekenis: *Het Volk*. Van der Goes is opgetreden als privaat-docent in de Socialistische oekonomie aan de stedelijke Universiteit te Amsterdam. Vooral onder de hoogere standen wint het Socialisme steeds meer veld. Bekend zijn de overgangen van enkele moderne dominees, juristen en journalisten tot de sociaal-democratische partij. Niet onaardig is de S.-D. A.-P., de sociaal-democratische arbeiderspartij, dan ook genoemd een studenten-, dominees- en advocaten-partij. Kenschetsend voor den tegenwoordigen stand dezer partij is, wat de *Telegraaf* schreef van de vergadering, die 22 October 1900 in Frascati werd gehouden, en waarin het Belgisch Kamerlid Emile Vandervelde een rede hield over „la crise croissante du socialisme“, de groeikoorts van het Socialisme. „Een der groote zalen was geheel bezet. En het was niet precies hetzelfde publiek, dat wij gewoon zijn in de vergaderingen der Socialisten te ontmoeten, al was de kern, die wij in de vergaderingen van S. L. in het gebouw „Eensgezindheid“ aantreffen, hier ook tegenwoordig. Doch nu waren er bij tientallen uit de welopgevoeden b.v. in Frascati te zien. Waarlijk, het Socialisme is er wel op vooruit gegaan. Ook zonder de rede van den heer Vandervelde gehoord te hebben, zou men dit na een blik in de zaal moeten erkennen. Uit de periode van de kapotte schoenen en Engelsch leeren broeken is het gekomen in die van met zijde en bont gevoerde overjassen en mantels; de jaren van de ongekamde haren en de stropdas zijn voorbij; nog een enkel excentriek

---

[1]) Vergelijk hierover de artikelen over „den stand der Socialistische beweging in Nederland“ in het Sociaal Weekblad, de nummers 9, 10, 11 en 12 van den 14en jaargang.

man als LUITJES mag daarin een eer stellen, wij zijn nu in de periode van de gepommadeerde snorren en dassen met doekspelden." [1]) Niet minder valt het in het oog, dat de kleine sociaal-democratische partij zich in de Kamer krachtig doet gelden. En het advies der Liberale Unie in zake algemeen kiesrecht toont maar al te duidelijk, dat de kleine sociaal-democratische partij de locomotief is, die de groote liberale partij steeds meer voorttrekt langs het hellend vlak van conservatisme tot liberalisme, van liberalisme tot radicalisme, van radicalisme tot Socialisme.

Wanneer wij nu alzoo het Socialisme beschouwen, gelijk het zich in de geschiedenis en in zijn tegenwoordige ontwikkeling aan onze oogen vertoont, dan moeten wij wel de meening laten varen, dat het Socialisme een onbeduidend verschijnsel is, en vertoont het zich integendeel aan ons oog als een kolossus, met wien te rekenen valt. Met wien te rekenen valt, vooral door ons, Calvinisten.

Want welk merkwaardig verschijnsel doet zich thans voor in ons land in deze eeuw?

Dat het Calvinisme weer tot ontwaking is gekomen; en dat het in ons land de leiding weer zoekt te verkrijgen.

En welken mededinger vindt het Calvinisme daarin nu tegenover zich?

Voorzeker ook het liberalisme en het radicalisme; maar meer nog het Socialisme, dat met den overmoed eener jeugdige en snelwassende partij eveneens naar de teugels zoekt te grijpen.

Maar dit maakt een vergelijking van het Calvinisme en het Socialisme dan ook te belangrijker. Daartoe gaan wij dan nu ook over, en wijzen u daartoe op een schijnbare overeenstemming, die tusschen deze beide wordt gevonden.

---

[1]) Zie *Telegraaf*, no. 2846.

HOOFDSTUK IV.

Een schijnbare overeenstemming.

Uit het voorgaande blijkt dus, dat Calvinisme en Socialisme wel eens met elkander *mogen* en *moeten* vergeleken worden. Wij handhaven dit met nadruk, omdat tegen zoodanige vergelijking misschien bezwaar gemaakt, en beweerd zal worden, dat hiermede ongelijksoortige grootheden naast en tegenover elkander gesteld worden, tusschen welke geene vergelijking mogelijk is.

Men zegt, het Calvinisme is een dogmatisch-kerkrechtelijk stelsel, dat enkel beteekenis heeft voor het leven der kerk; het Socialisme is een oeconomisch stelsel, dat zich alleen bemoeit met de inrichting der maatschappij. Derhalve is een vergelijking van twee zoo geheel ongelijksoortige grootheden onmogelijk. Zulk een vergelijking ware even ongerijmd als een vergelijking tusschen „de Leeuw", het sterrebeeld aan den hemel, en den leeuw, den koning der woestijn.

Maar wij zagen reeds, dat het Calvinisme iets meer is dan een dogmatisch en kerkrechtelijk stelsel; dat het een godsdienstig wijsgeerig stelsel is, waarin een geheel eigene levens- en wereldbeschouwing is vervat; en dat dit stelsel niet slechts op het kerkelijk, maar ook op het maatschappelijk en staatkundig leven der volken een allergewichtigsten invloed heeft uitgeoefend.

Wij zagen niet minder, dat ook het Socialisme iets meer

is dan een oeconomisch stelsel; dat het evenzeer een wijsgeerig stelsel is, hetwelk zich ongetwijfeld het meest beweegt op oeconomisch terrein, maar dat toch ook een geheel eigen levens- en wereldbeschouwing in zich bevat. En wij zagen, dat ook dit Socialisme in den loop der eeuwen in de geschiedenis der volken zich krachtig heeft doen gelden.

Vergelijking van deze beide is dus zeer wel mogelijk. En waar het Calvinisme en het Socialisme in den politieken en maatschappelijken strijd van ons land steeds meer op den voorgrond komen te staan, daar achten wij deze vergelijking noodig en gewenscht.

Wanneer wij dan nu het Calvinisme en het Socialisme verder naast en tegenover elkander beschouwen, worden wij het eerst getroffen door een *schijnbare overeenstemming.*

Wij zien toch èn het Calvinisme èn het Socialisme in de geschiedenis der volken gedurig met omwenteling verbonden.

In ons land was het Calvinisme de ziel en drijfkracht der groote omwenteling van de 16e en 17e eeuw, waarbij tegelijkertijd Rome's en Spanje's juk werden afgeschud. „De Hervormden hadden vrijheid van Christelijke Godsdienstoefening ten doel. Zij zouden zich behalve geloofsverzaking, alles hebben getroost; dit niet. Tengevolge dezer plichtmatige onverzettelijkheid werd de krijg steeds voortgezet, enkel om den godsdienst. De Hervormden, kern van den wederstand, gaven weldra leiding en toon; voor hen geen vrede, zoolang het éène noodige werd ontzegd. *Door den strijd om de vrije belijdenis der Gereformeerde Kerk, is de Staat der Vereenigde Nederlanden gevormd.*" Alzoo Groen in den eigenaardigen telegramstijl van zijn Handboek der Geschiedenis van het Vaderland. [1])

Ook in Engeland is de naam van het Calvinisme met een groote omwenteling verbonden; met „the glorious revolution", die Prins Willem III, den Calvinist bij uitnemendheid, in Engeland op den troon bracht. Deze revolutie was vooral gericht tegen het absolutisme der Stuarts; strekte tot bevestiging der constitutioneele monarchie; en het is met deze

[1]) Groen van Prinsterer, Handboek der Geschiedenis des Vaderlands, bladz. 90.

omwenteling, dat Engeland de eerste schreden zette op de schoone baan eener grootsche ontwikkeling.

Ook in Amerika heeft het Calvinisme de omwenteling gebaard, waarin de Noord-Amerikaansche koloniën het Engelsche juk hebben afgeschud. Immers Amerika's historieschrijver BANCROFT zegt het terecht: „Het enthusiasme van mijn volk voor de vrijheid is geboren uit zijn geestdrift voor het Calvinisme."

En wanneer wij thans het oog wenden, niet naar Noord-Amerika, maar naar Zuid-Afrika, zien wij daar weer een volk, dat vrij wil zijn in zijn land; een klein volk, dat voor die vrijheid alléén den strijd op leven en dood heeft aangebonden tegen een reuzenmacht, waarvoor heel Europa bukt. Stellen wij nu de vraag: wat is de kracht, die dit volk tot dezen reuzenstrijd bezielt?; dan krijgen wij ten antwoord: het Calvinisme!

Alzoo is dan de naam van het Calvinisme telkens met de grootste en schoonste omwentelingen onafscheidelijk verbonden.

Omwenteling, radicale omwenteling, dat is het ook, wat het Socialisme voortdurend najaagt. Hoeveel oproeren heeft het Socialisme niet reeds verwekt! Steeds nog blijft der Socialisten oog op omwenteling gericht. En niets zou de Socialist vuriger willen dat dat er eens een groote schoonmaak van de gansche wereld werd gehouden, en dat de geheele maatschappelijke orde eens geheel werd omgekeerd.

Voor den oppervlakkigen beschouwer is er dus op dit punt tusschen Calvinisme en Socialisme wel eenige overeenstemming; maar, gelijk wij straks zullen zien, is deze overeenstemming ook niet meer dan schijn.

Deze schijnbare overeenstemming tusschen Calvinisme en Socialisme strekt zich zelfs nog verder uit. Immers het Calvinisme heeft steeds geijverd voor vrijheid, gelijkheid en broederschap, in goeden zin bedoeld. Vrijheid, gelijkheid en broederschap, deze trias is voor de Socialisten de gedachte, die in 1789 als een Dianabeeld uit den hemel is gevallen.

Verwondert ge u, wanneer wij beweren, dat de Calvinisten steeds vrijheid, gelijkheid en broederschap, in goeden zin bedoeld, hebben nagestreefd? Toch is dit metterdaad het geval.

Om vrijheid toch, daarom heeft de Calvinist altijd geroepen. Om vrijheid voor zijn kerk. Om vrijheid voor zijn school. Om

vrijheid van beweging in kerk en staat. Naar die vrijheid heeft hij altijd gedorst als het hert naar de stroomen. Zij is hem noodig als de lucht voor zijn longen. En vrijheid moet de Calvinist hebben om zijn God op elk gebied des levens naar Zijn Woord te dienen; anders is het leven voor hem schier geen leven meer. Vrijheid, kerkelijke, politieke en maatschappelijke vrijheid, ziedaar de leuze, die de Calvinist steeds met gouden letteren in zijn banier heeft geschreven.

Vlak daarnaast schreef hij wel degelijk ook de leuze der gelijkheid. Immers op kerkelijk terrein heeft de Calvinist zich steeds tegen alle hierarchie verzet; zoowel tegen de priesterlijke hierarchie der Roomschen als tegen de politieke hierarchie der Lutherschen en de liberale hierarchie der Hervormden. De ambten heeft het Calvinisme in de kerk steeds geëerd. En het independentisme, dat een Christelijke volkssouvereiniteit huldigde, is niet anders dan als een ziekelijke uitwas van het Calvinisme te beschouwen. Maar de onderscheiding tusschen zoogenaamde geestelijken en leeken heeft het steeds met alle kracht verworpen; het algemeene priesterschap aller geloovigen zoo consequent mogelijk beleden; en alzoo de kerkelijke gelijkheid van allen met nadruk gehandhaafd.

Ook op politiek terrein heeft het Calvinisme steeds de gelijkheid, voorzoover deze op dat terrein kon worden doorgevoerd, voorgestaan, en zich zoo krachtig mogelijk tegen al te groote bevoorrechting van den eenen burger boven den anderen verzet. Daarom gaf CALVIJN, hoewel hij het Koningschap eerde, dan ook de voorkeur aan de republiek. Immers aldus schrijft hij in zijn Institutie: „Daer worden gemeynlick getelt driederley soorten van burgerlicke regeeringh, als, namelick, de Monarchy, dewelcke bestaet in de heerschappy van éénen alleen, 't zy dat men hem Koningh, of Hertogh noemt, of oock eenen anderen naem gheeft: d'Aristocraty, dewelcke gheleghen is in een heerschappy en regeeringh van de voornaemst' en aensienlickste des volcks: en de Democraty, dewelcke een regeeringh is van 't gemeyne volck, daer yeder een van 't gemeyne volck macht en gebiedt heeft. Daer één alleen regeert, daer can de regeeringh lichtelick tot tyranny vervallen; maer daer de voornaemste regeeren, daer kunnen sy by na even so lichtelick tot een onrechtveerdige regeeringh

te samen eens worden: en daer het ghemeyne volck regeert, daer kan alderlichtst oproer ontstaen. Voorwaer indien deze voor-genoemde driederley regeeringhen, die de Philosophen stellen, in haer selven worden aengemerckt, soo en wil ick niet loochenen, dat die staet daer de voornaemste regeeren, of die door hare regeeringh ghetempert is, all' andere verr' overtreft: niet door haer selven, maer om dat het seer selden gebeurt dat de Koninghen haer selven alsoo matigen en draghen, dat haer wille nooyt af en wijcht van recht en rechtveerdigheyt: of datse met so grooten scherpsinnigheyt en voorsichtigheyt begaeft zyn, dat een yehelick Koningh siet en bemerckt soo veel als noodigh en ghenoegsaem is. Soo komt het dan door der menschen feyl en gebreck dat het veyligher en verdraeghelicher is datter vele regeeren, op datse malkanderen onderling helpen, leeren en vermanen: op datter oock te meer straffers en dwinghers souden zijn, indien yemandt onder hun sich selven te seer quame te verheffen." (Zie Institutie, 4, 20, 8.)

Aan den invloed van het Calvinisme dankt Engeland de burgerlijke gelijkheid, die daar langzamerhand is ingevoerd. MACAULAY spreekt in zijn schoon werk over de geschiedenis van Engeland uit, dat de gelijkstelling der burgers reeds in kiem in de revolutie van 1688 was gegeven. „De Verklaring des Rechts", zoo schrijft MACAULAY, „ofschoon niets tot wet verheffende, wat niet tevoren reeds wet geweest was, bevatte de kiem der wet, die den afgescheidenen vrijheid van Godsdienst schonk; der wet, die de onafhankelijkheid van den rechterlijken stand verzekerde; der wet, die den duur der parlementen beperkte; der wet, die de vrijheid van drukpers onder de bescherming van jury's stelde; der wet, die den slavenhandel verbood; der wet, waarbij de sacramenteele toets werd afgeschaft; der wet, die de roomsch-katholieken van uitsluitingen van burgerlijke rechten ontsloeg." [1])

Krachtiger nog dan in Engeland werd in Amerika door den invloed der Calvinisten de burgerlijke gelijkheid doorgevoerd. De Heidelberger hoogleeraar JELLINEK heeft zelfs duidelijk aangetoond, dat niet in het revolutionaire Frankrijk,

[1]) Zie MACAULAY, The History of England, Vol. II, page 509.

maar in het Calvinistische Amerika de grondidee der burgerlijke gelijkheid het eerst in de wet is opgenomen. Immers in de constitutie van den Noord-Amerikaanschen staat Virginia werd reeds in 1776 als eerste bepaling opgenomen: „That all men are by nature equally free and independent, and have certain inherent rights, of which, when they enter into a state of society, they cannot, by any compact, deprive of devest their posterity; namely the enjoyment of life and liberty, with the means of acquiring and possessing property, and pursuing and obtaining happiness and safety." En Art. 4 der constitutie luidt: „That no man, or set of men, are intitled to exclusive and separate emoluments or privileges from the community, but in consideration of public services." Wat vertaald aldus luidt: „Dat alle menschen van nature in gelijke mate vrij en onafhankelijk zijn, en zekere inklevende rechten hebben, waarvan zij, wanneer zij in een burgerstaat treden, hun nakomelingschap niet door een verdrag kunnen berooven of ontdoen; namelijk het genot van leven en vrijheid, met de middelen tot het verkrijgen en bezitten van eigendom, en het najagen en verkrijgen van geluk en veiligheid. Dat geen mensch of vergadering van menschen gerechtigd zijn tot uitsluitende en afzonderlijke voordeelen of voorrechten der gemeenschap, dan op grond van publieke diensten." Soortgelijke bepalingen werden ook opgenomen in de constituties der andere staten van Noord-Amerika. En het is wederom Jellinck, niet een Calvinist, die het verzekert, dat Amerika deze gelijkstelling harer burgers niet dankt aan de Fransche revolutionairen, niet aan Lafayette, maar aan den invloed der Amerikaansche Independenten. [1])

Ook op maatschappelijk terrein heeft het Calvinisme de gelijkheid, niet in goederen, maar in burgerlijke eere, steeds bevorderd. En wat Groen zegt in zijn Verspreide Geschriften: „Ik heb achting in alle standen voor plichtsbetrachting en ijver; voor den Koning op den troon, maar evenzeer voor den daglooner in de hut. Die gelijkheid wil ik;" daar is dit

---

[1]) Zie Staats- und Völkerrechtliche Abhandlungen von Dr. Georg Jellinek und Dr. Georg Meyer. Band I, Heft 3, Die Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte, Seite 42.

elken rechten Calvinist uit het hart gesproken; en vertolkt GROEN, wat het Calvinisme steeds heeft beoogd. Treffend is dit dan ook menigmaal in de historie gebleken. Op twee gevallen willen wij thans slechts wijzen; op één, dat zich eenmaal heeft voorgedaan in de Hollandsche vluchtelingen-gemeente te Londen; op een ander, dat plaats greep in het leger der Hugenoten. Het eerste geval wordt ons verhaald door Dr. KUYPER in zijn geschriftje: „De Hollandsche Gemeente te Londen". Dr. KUYPER schrijft daarin: „Voorzooveel de sociale verhouding betreft, achten we het feit der vermelding waard, dat de heer G. DE LANGHE door zijn eigen werkgezellen voor de consistorie kon worden aangeklaagd van dronkenschap. Te meer, daar zij zelven getuigden, dat dit meer uit zwakheid van hersenen voortkwam, en ook het gebruik van licht bier voor hem bedenkelijk bleek. Let men daarbij op de woorden van het protocol: „dat sy hem somwylen vermaendt hebben ende dat hy syne faulte hadde bekendt", dan is die vermaning van de zijde der dienstbaren, en die schuldbelijdenis van de zijde des fabrikants, ons een verblijdend bewijs van den beteren socialen toestand, die door de prediking van Gods Woord en een echt kerkelijk leven geboren wordt." [1]) Het andere geval wordt ons medegedeeld door Dr. KUYPER in zijn Calvinisme, alwaar hij aldus schrijft: „De Calvinisten wilden dan ook dat de koning, in zoover hij lid der kerk was, als gewoon gemeentelid zou bejegend worden, en toen een der vorsten aan CONDÉ het commando gaf om den slag bij Dreux te beginnen, ontzag de veldprediker zich niet, hem voor het front der troepen de vraag te doen: hoe hij den slag beginnen dorst zonder schuld beleden te hebben over de misdaad door hem aan een dochter van een zijner officieren gepleegd? En CONDÉ, wel verre van hem met zijn rijzweep in het aangezicht te striemen, riep den beleedigden vader tot zich, klom van zijn paard af en deed boete." [2]) Levende als voor het aangezicht Gods, geven rechte Calvinisten aan elk zijn eere, maar zien zij ook, als het er op aankomt, alle menschelijke grootheid verdwijnen. En waar het diep besef in hen leeft, dat één wet voor alle menschen geldt; dat alle menschen geroepen zijn Gods wet

[1]) Zie Dr. KUYPER, de Hollandsche Gemeente te Londen, bladz. 158.
[2]) Zie Dr. KUYPER, Het Calvinisme, blz. 51.

te onderhouden op elk gebied des levens; dat alle menschen als overtreders van alle geboden Gods even diep zijn gevallen, de koning zoowel als de bedelaar: en dat derhalve geen mensch zich in zondigen hoogmoed boven den anderen mensch mag verheffen; daar is dit besef steeds een krachtige rem tegen al te groote bevoorrechting van den een boven den ander. Weshalve wij dan ook vrijelijk mogen beweren, dat het Calvinisme ook de gelijkheid van allen, voor zoover deze kon worden doorgevoerd, op elk gebied des levens heeft voorgestaan en bevorderd.

Niet minder heeft het Calvinisme ook de algemeene broederband onder de menschen steeds zoo krachtig mogelijk aangehaald. Allereerst heeft het in zijn leer der verbonden de saamhoorigheid van het gansche menschelijke geslacht met nadruk op den voorgrond gesteld; en daarmede het valsch individualisme, het een mensch alleen en op zichzelven willen zijn, met alle kracht te keer gegaan. Nimmer was de menschheid voor den Calvinist aan een zak zand gelijk, waarvan de korrels los naast elkander liggen, en alleen door een uitwendig verband worden bijeen gehouden. Maar altijd beschouwde het Calvinisme de menschheid als een boom, waarvan de onderdeelen, wortels, stam, takken, door één levensverband zijn verbonden; en waarvan de deelen elkander hunne sappen moeten leenen om versterving te voorkomen. En in de samenleving heeft het Calvinisme altijd den vollen nadruk gelegd op de solidariteit, op de onderlinge aansprakelijkheid van den een voor den ander. De rechte Calvinist gevoelt zich altijd een onderdeel van het groot geheel; een onderdeel van zijn volk en van de gansche maatschappij. De nood van volk en maatschappij is zijn nood. Hij heeft in sterke mate, wat men noemt public spirit; dat wil zeggen, hij leeft krachtig mede met de publieke zaak. De zonde van zijn volk beschouwt hij mede als zijn zonde. Waar het eene deel des volks valt, daar weet hij, dat het andere deel voor dien val mede aansprakelijk is. Waar de voet struikelt, daar wijt hij die struikeling niet alleen aan den voet, maar wel degelijk ook aan het oog, dat niet goed heeft uitgezien. Treffend kwam dit uit in de gewoonte, die de Gereformeerde predikant à Lasco vroeger tegenover gevallen meisjes volgde. Deze werden in het openbaar in de gemeente berispt. Maar dan werden niet

deze meisjes alleen, doch werd de gansche gemeente, wier zedelijk peil zoo laag bleek te staan, voor hunne zonde aansprakelijk gesteld. Ziedaar de rechte broederschap, die naast de vrijheid en de gelijkheid steeds door het Calvinisme is gehuldigd.

Vrijheid, gelijkheid en broederschap! Wie herkent in deze trias niet de leuze der Socialisten, die als op een markt van Efeze in hunne gelederen in een steeds geweldiger wordend geroep weerklinkt?

Vrijheid! Deze willen de Socialisten bovenal. Vrijheid, voor degenen, die nog geen vrijheid hebben. Vrijheid, vooral voor het proletariaat, dat nog met zoovele banden is gebonden. Vrijheid, van alle mogelijke banden voor alle mogelijke menschen.

Gelijkheid! Deze willen zij niet minder. Algeheele opheffing van alle standsonderscheid; algeheele opheffing van den privaten eigendom, voor het minst op den bodem en de productiemiddelen; en alzoo een volkomene en daadwerkelijke gelijkstelling van alles, wat mensch heet; ziedaar, wat de Socialisten vooral ook beoogen.

Broederschap! Schijnbaar willen zij ook deze. Want tegenover het valsch individualisme der oud-liberalen met hun *laissez faire* en *laissez aller* en hun koud egoisme hebben de Socialisten hunne sociale opvatting der maatschappij gesteld; en prediken zij vooral bij werkstakingen de onderlinge solidariteit.

Vrijheid, gelijkheid en broederschap, zoo roepen ook de Socialisten; wel in anderen toon, maar dan ook nog luider dan de Calvinisten.

En het kan niet ontkend worden; waar de namen Calvinisme en Socialisme telkens en telkens met omwentelingen zijn verbonden; waar beide een gelijkluidende leuze hebben aangeheven; daar is tusschen deze beide, althans bij oppervlakkige beschouwing, wel eenige schijnbare overeenstemming.

Doch, wij zeiden het reeds, deze overeenstemming is ook niet meer dan schijn!

Slechts schijnbaar is de overeenstemming tusschen de omwentelingen van het Calvinisme en die van het Socialisme. Hoe groot is daar tegenover het onderscheid tusschen de

omwentelingen, die door het Calvinisme zijn tot stand gebracht, en de revolutiën, die door het Socialisme zijn veroorzaakt, en nog worden beoogd! De omwentelingen van het Calvinisme dragen steeds een behoudend, die van het Socialisme steeds een vernielend karakter. De Calvinistische omwentelingen hebben de strekking om weg te doen, wat indruischt tegen de ordinantiën Gods; die van het Socialisme om de ordinantiën Gods zelve weg te nemen. Kortom, de omwentelingen, waarin het Calvinisme de hoofdrol speelde, dragen steeds een reformatorisch; de revolutie, die het Socialisme beoogt, draagt een revolutionair karakter.

Zulk een zuiver reformatorisch karakter droeg de omwenteling der 16e en 17e eeuw, toen ons volk tegelijkertijd het juk van Rome en Spanje heeft afgeschud, om op kerkelijk en politiek terrein het juk van Christus te dragen.

Een soortgelijk karakter droeg ook de groote Engelsche omwenteling van 1688, waardoor zulk een gezonde staatkundige hervorming werd tot stand gebracht. Het is wederom Macaulay, de bevoegde Engelsche historicus, die dit uitspreekt: „Dat wij in de zeventiende eeuw een behoudende omwenteling hebben gehad, is de reden, dat wij in de negentiende eeuw geen vernielende omwenteling te duchten hebben. Dat wij onze vrijheid bewaard hebben te midden der dienstbaarheid, is de reden, dat wij orde hebben te midden der regeeringloosheid. Voor het gezag der wetten, voor de veiligheid des eigendoms, voor den vrede in onze straten, voor het geluk onzer huisgezinnen, is na Hem, die naar zijn welbehagen volkeren verheft en verwerpt, onze dankbaarheid verschuldigd aan het lange parlement, aan de conventie en aan *Willem van Oranje!*" [1])

En ook de strijd der Amerikaansche koloniën was een eerlijke strijd voor de vrijheid en het recht der Amerikaansche burgers, die door het Engelsche volk vrij wel als rechtelooze burgers werden behandeld.

Een geheel ander karakter draagt evenwel de revolutie, die het Socialisme vooral thans beoogt. Het Socialisme bedoelt met zijn revolutie, die het zoo vurig begeert en voortdurend

---

[1]) Zie Macaulay, The History of England, Vol. II page 510.

najaagt, volstrekt niet de afwerping van eenig onwettig, dwingend juk, maar de omkeering der geheele orde, die de Heere voor de menschelijke samenleving heeft ingesteld. En alzoo is er op dit punt tusschen Calvinisme en Socialisme een even groot onderscheid als tusschen reformatie en revolutie.

Niet minder groot is het onderscheid tusschen de Calvinisten en Socialisten in hun beider vertolking der leuze van vrijheid, gelijkheid en broederschap.

Voorzeker, de Calvinist haakt naar vrijheid; maar naar een vrijheid, die gebonden is aan des Heeren Heilig Woord en aan de inzettingen Gods. Met recht zegt dan ook AUGUSTE LANGEL, een vergelijking makende tusschen de Engelsche en de Fransche revolutie: „Frankrijks doctrinairen leiden de vrijheid af uit een idee. In Engeland daarentegen was de godsdienstige vrijheid moeder van alle vrijheden. De Heilige Schrift heeft den Engelschman vrij gemaakt door hem te onderwerpen aan haar gezag." Ziedaar de vrijheid, zooals zij altijd door de Calvinisten is begeerd en gezocht. De Calvinisten willen een vrijheid als van een spoorwagen in zijn rails, of liever nog, als van een visch in het water. De wagen is gebonden aan de rails; de visch is van alle zijden door het water ingesloten. Maar juist in die gebondenheid van den wagen aan de rails en van den visch aan het water ligt voor beide de vrijheid van beweging. Precies op dezelfde wijze ligt voor den Calvinist de ware vrijheid in de gebondenheid aan de inzettingen Gods. Wat AUGUSTINUS zeide: „Deo servire, vera libertas, d. i. God te dienen, dit is de ware vrijheid", is den rechten Calvinist uit het hart gesproken. En alleen wanneer het menschelijk leven zich beweegt in de rails van de ordinantiën Gods, of liever nog, wanneer het in de rechten en inzettingen des Heeren zijn element vindt, dan is volgens hem het leven waarlijk vrij.

Maar de Socialisten jagen naar een geheel andere vrijheid. Zij haken naar een vrijmaking van den mensch van alle menschelijke en goddelijke banden. „Laat ons hunne banden scheuren en hunne touwen van ons werpen!" dit revolutielied der eeuwen is het volkslied der Socialisten. Zij streven dus niet naar vrijheid, maar naar losbandigheid; naar het los zijn

van alle banden, als van een wagen, die uit de rails is gezet, als van een visch buiten het water. Kortom, hun streven naar vrijheid is een streven naar een algeheele emancipatie van het vleesch, die de menschelijke maatschappij zal doen derailleeren, alle menschelijke hartstochten zal ontketenen, en niet anders dan dood en ellende zal werken.

Niet minder groot is het onderscheid tusschen het Calvinisme en het Socialisme in hunne opvatting van de gelijkheid, die er onder de menschen zou moeten zijn. De Calvinist wil een gelijkheid, waarbij rekening wordt gehouden met de ongelijkheden, die God zelf door aanleg, geboorte, en het schenken van wettige rechten enz. maakt, waar de Heere den éénen veel, den anderen weinig verstand, den éénen een scepter, den anderen een spade, den éénen een brandkast, den anderen slechts een broodkast geeft. Hij wil gelijkheid voor God; gelijkheid voor de wet; gelijkheid zooveel mogelijk op elk gebied; maar een gelijkheid, waarbij gerekend wordt met de groote verscheidenheid, die God in al Zijne werken, en ook in de menschelijke samenleving ten toon spreidt. Hij wil, dat voor elk deel der menschelijke samenleving gelijke zorg zal worden gedragen, gelijk een mensch, die naar de eischen der hygiëne leeft, aan al zijn lichaamsdeelen gelijke zorg zal besteden. Maar daarom ontkent hij niet dat er steeds ongelijkheid zal zijn tusschen menschen en menschen, gelijk er ongelijkheid is tusschen hand en voet, oog en oor. Maar de Socialisten zouden onder de menschen een gelijkheid willen, als er is tusschen de apen in het bosch, zoodat de ééne mensch op den anderen mensch geleek als de ééne aap op den anderen aap. En zij zouden willen, dat de menschen ook op dezelfde wijze met elkander leefden als de apen in het bosch.

Maar het grootste onderscheid is er tusschen het Calvinisme en het Socialisme op het punt van de broederschap. Het Calvinisme, deze leuze aanheffende, beoogt daarmede een werkelijke toenadering der standen, een ware verbroedering der menschen, waarbij de nijdige concurrentie plaats maakt voor rechte collegialiteit, en waarbij de aansprakelijkheid van den een voor den ander, ook van den rijke voor den arme, diep wordt gevoeld. Maar het Socialisme heeft onder deze leuze de hand vijandig opgeheven tegen allen, die niet tot de

Socialistische broederschap behooren. Het predikt onder deze leuze den klassenstrijd aan alle creaturen. Het zet onder deze leuze den eenen stand tegen den anderen op. Het strooit onder deze leuze peper en zout in plaats van olie in de wonden der maatschappij. Het bereidt onder deze leuze een revolutie voor, waarbij die der vorige eeuw nog slechts kinderspel zal zijn. Het wapen der kritiek sluit de kritiek der wapenen niet uit, heeft Marx gezegd. En hoewel vele Socialisten dit woord van Marx voorloopig zouden willen wegmoffelen, zoo zullen zij het zich straks wel weer herinneren, wanneer de maatschappij rijp is gemaakt voor een gewelddadige omwenteling. En wanneer dan eerst alle dierlijke hartstochten zijn ontketend; de groote revolutie is tot stand gebracht; stroomen bloeds zijn vergoten; dan zal plotseling het paradijs op de van bloed en tranen doorweekte aarde dalen; en dan zullen diezelfde Socialisten, die thans zelfs in hun vergaderingen telkens hevig twisten om het woord, plotseling de zachtmoedige engelen blijken te zijn, die het aardrijk beërven, en zullen zij als lieve broeders in vredige gemeenschap van goederen met elkander leven. Geloove, wie het wil! Aan zoodanige superstitie ofte bijgeloof wenschen wij ons niet schuldig te maken.

Doch ook de Socialisten schijnen op dat pays en vree niet volkomen gerust te zijn. Ook zij schijnen te bevroeden, dat een onverdeelde boedel zelfs onder broederen vele krakeelen kan veroorzaken. Daarom hebben zij een ijzeren macht uitgedacht, die deze broederschap met geweld zal handhaven. Deze macht is de staatsmacht. De Staat zal volgens de sociaaldemocraten in de nieuwe maatschappij schier almachtig moeten worden. De Staat wordt daarin algemeene eigenaar, gelijk hij thans algemeene wetgever is. En de geheele maatschappij wordt een groot landwerkhuis, waarin de Staat optreedt als directeur, aan elk zijn werk uitdeelt, aan elk het zijne geeft. „Men vreeze niet voor wanorde of geweld,“ zegt Groen dan ook spottend De Socialisten hebben daarvan een afkeer. Zij zullen u niets afeischen dan door het staatsgezag en krachtens de wet. Zij zullen alle formaliteiten in acht nemen, en wanneer men u den laatsten penning ontneemt, zult gij niet de minste klacht over onregelmatigheid kunnen hebben. Gij behoeft ook niet tot den bedelstaf te vervallen; er zal altijd voor

u een plaats in een der groote landswerkhuizen zijn. [1])

Maar dan zullen door deze staatsalmacht de vrijheid, gelijkheid en broederschap ook tegelijkertijd worden gedood! Maar dan is deze leuze der Socialisten van vrijheid, gelijkheid en broederschap ook enkel bedrog. Maar dan is ook waar, wat GROEN VAN PRINSTERER zoo kernachtig heeft uitgedrukt: „In de Calvinistische reformatie naar de Schrift ligt oorsprong en waarborg der zegeningen, waarvan 1789 de bedriegelijke belofte en jammerlijke caricatuur gaf."

Slechts schijnbaar is dan ook in dezen opzichte de overeenstemming tusschen het Calvinisme en het Socialisme. Groot is het onderscheid tusschen deze beide. Het Socialisme gelijkt op het Calvinisme als de aap op den mensch. Het Socialisme is, zooals Dr. KUYPER terecht heeft gezegd, het Zerrbild, de caricatuur van het Calvinisme!

---

[1]) Zie GROEN VAN PRINSTERER, Verspreide Geschriften, bladz. 280.

HOOFDSTUK V.

Een scherpe tegenstelling.

De aap gelijkt op den mensch; en toch is er tusschen beide zulk een diepgaand onderscheid. De aap is en blijft een dier; de mensch is een redelijk, zedelijk en godsdienstig wezen. Evenzoo gelijkt het Socialisme op het Calvinisme, en toch is er tusschen deze beide zulk een scherpe tegenstelling.

Op die scherpe tegenstelling, welke over heel de wereld- en levensbeschouwing tusschen het Calvinisme en het Socialisme bestaat, willen wij in dit hoofdstuk wijzen.

En waar wij aan dit punt zijn gekomen, weten wij wel, waar wij beginnen, niet, waar wij eindigen zullen. Want op elk punt in heel hun wereld-levensbeschouwingen staan het Calvinisme en het Socialisme lijnrecht tegen elkander over. Op de voornaamste tegenstellingen zullen wij echter thans slechts wijzen.

De eerste tegenstelling tusschen het Calvinisme en Socialisme bestaat daarin, dat de Calvinist bovenal zoekt de dingen, die boven zijn, de Socialist daarentegen de dingen, die beneden zijn.

De rechte Calvinist zoekt bovenal de hemelsche, de onzienlijke dingen; de dingen, die boven zijn. Hij gelooft, dat er twee werelden zijn, de zienlijke en de onzienlijke; dat God beide als schoone kunstwerken heeft geformeerd; maar dat de heerlijkheid der zienlijke wereld slechts een zwakke schaduw is van de bovenaardsche glorie der onzienlijke. Hij gelooft,

dat God den mensch, die met zijn voeten in het stof staat, doch met ziel en lichaam naar omhoog streeft, voor deze tweeërlei wereld heeft geformeerd, maar dat de eigenlijke bestemming des menschen in de onzienlijke wereld ligt. Naar die wereld dorst dan ook zijn hart. In deze wereld is hij slechts een vreemdeling. Naar die andere wereld hijgt zijn ziel. Daar is zijn vaderland; daar zijn bezitting; daar zijn familie; daar zijn Koning; daar zijn schat; daar is ook zijn hart. En hij zegt het AUGUSTINUS na: „Quia fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te", d. i. „omdat Gij ons tot U geschapen hebt, o God, daarom is ook ons hart onrustig in ons, totdat het ruste in U!" [1]) Hij neemt den psalmtoon van den dichter over: „Gelijk het hert schreeuwt naar de waterstroomen, zoo dorst mijn hart naar U, o God!"

Dit wil evenwel niet zeggen, dat de Calvinist de dingen der aarde uit het oog verliest. In geenen deele, want hij strijdt schier even sterk tegen een ziekelijke emancipatie van den geest, als tegen de emancipatie van het vleesch. Maar dit beteekent alleen, dat hij de hemelsche dingen stelt en zoekt boven de aardsche.

De Socialist plaatst zich met zijn wereld- en levensbeschouwing hier lijnrecht tegenover. Voor hem is er eigenlijk slechts ééne wereld, en dat is de zienlijke. Of er een onzienlijke is, weet hij niet; daarover bekommert hij zich ook niet. Als hij het op deze wereld maar goed heeft, dan zingt hij zijn lied: ubi bene, ibi patria, d. i. waar het mij goed gaat, daar is mijn vaderland; en doet hij den Christen den wissel op den hemel gaarne cadeau. Hij beschouwt den mensch dan ook als een wezen, dat enkel voor deze wereld is geschapen; eigenlijk als een ontwikkeld dier, dat evenals het dier op deze aarde zooveel mogelijk moet zoeken te grijpen en te vangen, van den boom des levens zooveel mogelijk moet zien te plukken. Hij kent maar één goed, en dat is het aardsche; maar één deugd, en dat is aardsch genot. En wandelt de Calvinist alzoo met het oog naar den hemel door dit leven; de Socialist laat als het gedierte des velds het hoofd altijd naar de aarde hangen.

---

[1]) S. AUR. AUGUSTINI Confessiones, liber primus, caput 1.

Een tweede tegenstelling tusschen het Calvinisme en het Socialisme betreft de beschouwing van de zonde.

De Calvinist toch rekent altijd en overal met het feit der zonde; de Socialist loochent het, of cijfert het geheel weg.

De Calvinist vindt op den bodem aller quaesties der wereld zondeschuld. En hij beschouwt de zonde als eenige oorzaak der menschelijke ellende. Ware de mensch niet in zonde gevallen, dan ware ook het paradijs op deze aarde gebleven. Maar sinds in het paradijs de bron der zonde ontsprong, begon ook over ons menschelijk geslacht een stroom van tranen te vloeien.

De Calvinist beschouwt de verbreking der ordinantiën Gods, d. i. de zonde, eveneens als hoofdoorzaak van de tegenwoordige maatschappelijke verwarring en nood. Daardoor is de maatschappij aan een wagen gelijk, die uit zijn rails is geworpen en niet vooruit kan, aan een visch, die op het droge spartelt. Hij verwacht de oplossing van het maatschappelijk vraagstuk dan ook alleen van een terugkeeren tot de ordinantiën Gods. Daardoor zal de wagen der maatschappij weer in de rails komen; dan zal zij zich weer voortbewegen als een visch in het water. Hij weet, dat de zonde tot op den jongsten dag op deze aarde zal blijven heerschen, en daarom weet hij ook, dat verwarring en ellende nimmer geheel van deze aarde zullen verdwijnen, totdat Christus op de wolken komt, en met de zonde ook de verwarring en ellende van deze aarde zal wegdoen. Naar dien dag hijgt zijn ziel. De laatste woorden van den bijbel: „Ja kom, Heere Jezus!“ zijn het gebed van zijn leven. Want hij weet, dat er bij Jezus’ komst een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zullen komen; dat dan het paradijs op deze aarde zal nederdalen; dat er dan een volkomen gemeenschap van de dingen der aarde zal zijn, gelijk thans de aardbewoners gemeenschappelijk van het licht des hemels genieten; en dat er dan zulk een volkomen gemeenschap zal *kunnen* zijn, omdat de verloste mensch dan in zondeloosheid den engelen gelijk zal zijn.

Ook tegenover deze beschouwing plaatst de Socialist zich vierkant over. Hij loochent het feit der zonde, of cijfert het geheel weg. Voor hem is de mensch geen gevallen beelddrager Gods, maar eigenlijk een ontwikkeld dier, dat zich slechts

nog wat meer moet ontwikkelen om zich op deze aarde een paradijs te scheppen. De patroon is een roofdier, de arbeider een lastdier. Aan het roofdier moeten de lange slagtanden van het private bezit worden uitgetrokken. Het lastdier moet wat beter worden gevoed. En wanneer de een niet meer kan rooven en verscheuren, en de ander wat sterker wordt om zich te kunnen verdedigen, dan zal op deze aarde het paradijs van vrede en weelde dalen.

De Socialist schrijft de heerschende maatschappelijke verwarring dan ook niet toe aan den zondeval, maar aan de nog verkeerde, aan de kapitalistische inrichting der maatschappij. Die kapitalistische inrichting onzer samenleving met haar privaten eigendom, deze is volgens Marx de zondeval der menschheid. Sinds de private eigendom onder de menschen is ingesteld, is volgens Marx de berooving en de onderdrukking van de grootste helft der menschheid door de kleinste begonnen. Worde deze verkeerde inrichting der maatschappij slechts weggenomen; worde de private eigendom slechts opgeheven; worde de gemeenschappelijke eigendom op den grond en de productiemiddelen slechts ingevoerd, kortom, worde de Socialistische inrichting der maatschappij slechts gesteld in de plaats der kapitalistische; dan zullen alle menschen engelen worden; dan zal de maatschappelijke verwarring en nood voor goed verdwijnen; en dan zal de gouden eeuw voor deze aarde wederkeeren. Met heet verlangen zien de Socialisten naar die gedaanteverwisseling der maatschappij uit. Met jaloerschheid denken zij aan hen, die haar zullen beleven. En Alfred de Musset spreekt hen in één zijner gedichten dan ook aldus aan: „O gij volken der toekomende eeuwen, wanneer gij op een heeten zomerdag in de groene vaderlandsche velden over den ploeg u buigen zult; wanneer gij, van het rustig voorhoofd u den heiligen doop des zweets wisschende, de oogen zult laten gaan over den ruimen horizont, en gij op de bloeiende velden der menschheid, waar de vrije mannen rijpen, nergens één halm zult zien uitsteken boven de andere — denkt dan, terwijl gij God zult danken, aan ons, die niet meer zijn zullen.“ En met dit paradijs in hun mond wandelen de Socialisten alzoo naar een hel van verwarring. Want groot is thans reeds de maatschappelijke verwarring; maar zij zou

een hel worden, een oorlog van allen tegen allen, wanneer de private eigendom ware opgeheven, en de gemeenschappelijke eigendom op den grond en de productiemiddelen ware ingevoerd.

Een derde tegenstelling tusschen het Calvinisme en het Socialisme raakt den regel voor de inrichting der maatschappij.

De Calvinist beziet het gansche leven, ook het maatschappelijk leven, in het licht der Schrift. Hij gelooft, dat God in die Schrift den regel voor de inrichting der maatschappij heeft gegeven. En hij belijdt naar de Schriften, dat God, de Almachtige en Vrijmachtige Schepper van hemel en aarde, die aan zon, maan en sterren heur banen heeft beschreven en aan de zee hare perken heeft gezet, ook voor de menschelijke samenleving Zijne ordinantiën en inzettingen heeft geschonken. Hij gelooft, „dat onze goede Godt, uyt oorsake der verdorvenheid des menschelicken geslachtes, Koningen, Princen ende Overheden verordent heeft, willende, dat de werelt geregeert werde door wetten en politieën, en dat de ongebondenheyt der menschen bedwongen werde, ende het alles met goede ordinantie onder den menschen toegae." (Art. 36 der Gereformeerde Confessie.) Hij gelooft, dat God een omheining heeft gezet om ieder menschelijk leven, en ieder menschelijk leven met Zijn zwaard beveiligt, gebiedende, dat de doodslager met de doodstraf worde gestraft. Hij gelooft, dat God het huwelijk heeft ingezet tot uitbreiding van het menschelijk geslacht, tot verbreiding Zijner kerk, tot veraangenaming van het menschelijk leven, tot afbreking der zonde, en bovenal tot verheerlijking van Zijn naam; en dat dit huwelijk geen gewoon menschelijk contract, maar een inzetting Gods is, waarin man en vrouw verbonden worden met banden, die zachter zijn dan fluweel, doch ook hechter dan graniet. Hij gelooft ook, dat God om eindelooze verwarring en strijd te voorkomen, in den eigendom een omheining heeft gemaakt om de aardsche bezitting; en dat ook deze eigendom een inzetting Gods is. En hij gelooft, dat de menschelijke samenleving dan alleen in het rechte spoor zal gaan, wanneer zij zich houdt aan de inzettingen Gods, en aldus is ingericht naar des Heeren Heilig Woord.

Daarom ijvert hij ook met zooveel kracht voor de toepassing van de beginselen der Schrift op maatschappelijk erf. Daarom

bestrijdt hij met alle kracht de ondermijning van alle gezag; van het Overheidsgezag, zooals deze geschiedt door de revolutionaire Socialisten en Anarchisten; en van het ouderlijk gezag, zooals deze gedreven wordt door hun neefjes, de liberalen, in hun wet op den leerplicht. Daarom strijdt hij ook met alle kracht voor de wederinvoering van de doodstraf. Daarom bestrijdt hij niet minder de ondermijning van de ordinantie des huwelijks, gelijk deze plaats grijpt in de leer en de practijk der vrije liefde. En daarom bestrijdt hij evenzeer met alle kracht de ondermijning en verwerping van de inzetting des eigendoms, gelijk deze geschiedt door de Socialisten van alle gading.

De Socialist daarentegen meent, dat geen God zich met deze wereld bemoeit, en dat de menschelijke samenleving naar menschelijke wijsheid en willekeur mag en moet worden ingericht. Het gezag is voor hem een onverdragelijk juk, en het woord onderdanigheid heeft hij uit zijn woordenboek geschrapt. De doodstraf verafschuwt hij. En dezelfde man, die zingt:

> En als het bloed van 't vuil gebroed
> Bij stroomen is vergoten,
> Komt uit die zee van bloed en wee
> De vrijheidsboom gesproten!
> Het zal geschiên, het zal geschiên,
> Het duurt maar weinig jaren!

dezelfde man kan geen woorden vinden, sterk genoeg, om zijn afkeer van de doodstraf uit te spreken. Het huwelijk is voor hem een knellende band; en hij acht het een onzedelijke daad door de inzetting des huwelijks een man en een vrouw aan elkander te blijven ketenen, wanneer zij van elkander willen scheiden. En vooral de instelling van den privaten eigendom is voor hem een schrikkelijke tirannie, door welke aan den eenen mensch de macht wordt gegeven den anderen te onderdrukken en te knevelen. Wat voor den Calvinist hechte grondslagen der samenleving zijn, zijn voor hem hinderpalen der menschelijke ontwikkeling. Of anders gezegd, die inzettingen Gods zijn voor hem een knellend corset, waaraan de tegenwoordige samenleving reeds lang is ontgroeid, en dat haar het ademhalen belet.

De voornaamste tegenstelling tusschen Calvinisten en Socialisten betreft ten slotte de verhouding des menschen tot God.

De Calvinist belijdt zijne volstrekte afhankelijkheid van, zijne dure verantwoordelijkheid aan den God van hemel en aarde, die alle dingen formeerde en in stand houdt tot de verheerlijking van Zijn naam. En hij gelooft, dat des menschen hoogste roeping en hoogste geluk op aarde is, God te dienen. en Hem te verheerlijken.

Het Socialisme daarentegen is niet anders dan de toepassing van het materialisme op het maatschappelijk leven. De Socialist beweert wel, dat de godsdienst een private aangelegenheid is, waarin ieder naar eigen goedvinden moet denken en handelen. Maar het stelsel als zoodanig is reeds een loochening van des menschen afhankelijkheid van, verantwoordelijkheid aan, en roeping jegens God. Het Socialisme als stelsel rekent met geen God en geen hemel. Het zingt een nieuw lied:

Ik wil een nieuw en beter lied,
Mijn vrienden voor u dichten:
Wij willen hier op aarde reeds
Het rijk des hemels stichten.

Het Socialisme wordt beheerscht door de grondgedachte, door Babeuf eenmaal uitgesproken: „ieder mensch heeft een buik, en die buik moet vol worden,“ en het maakt den buik tot zijn God. Waar het deze aarde aan God zoekt te ontstelen, daar is het bang voor God, als een dief voor den rechter. En waar God door Zijn Woord Zijn veroordeelend vonnis strijkt over het systeem der Socialisten, daar kan het niet anders, of het woord der revolutie: „God, ziedaar onze vijand!“ het moet ook de strijdleuze der overtuigde Socialisten zijn. Dit is dan ook metterdaad het geval. En wat velen hunner tegen God en Zijn dienst durven lasteren, gaat alle begrip te boven.

Zóó staan Calvinisme en Socialisme in heel hun levens- en wereldbeschouwing tegenover elkander als water en vuur. Zij zijn elkanders geslagen vijanden. Daarom gelooven wij ook, als niet alles ons bedriegt, dat althans in ons land de reuzenstrijd om de hegemonie zal gevoerd worden tusschen het weer oplevend Calvinisme eenerzijds, en het Socialisme, dat ook in ons land steeds driester den kop omhoog steekt, aan den anderen kant.

HOOFDSTUK VI.

De strijd der toekomst.

Op den vermoedelijken strijd, dien wij in de naaste toekomst tusschen het Calvinisme en het Socialisme voorzien, willen wij in dit hoofdstuk nog wijzen.

Wat in de toekomst voor ons land en volk ligt verscholen, kan natuurlijk door niemand met zekerheid worden gezegd. In dichten sluier staat de toekomst voor ons, en niemand is bij machte hare geheimen bloot te leggen. Wij althans bekennen gaarne, dat de profetenmantel niet op onzen schouder is gevallen.

Terecht heeft echter Bilderdijk gezongen:

In 't verleden Ligt het heden,
In het nu Wat worden zal.

Naar dat dichterwoord mag de muze der historie als profetesse der toekomst worden beschouwd; en wie op de teekenen der tijden let, is ongetwijfeld in staat een gegrond vermoeden omtrent de waarschijnlijke toekomst uit te spreken.

En wat leeren nu het jongst verleden en heden van ons land en volk omtrent onze waarschijnlijke toekomst? Welk besluit mogen wij daaruit trekken voor de naaste toekomst van ons land? Wel, wanneer wij zien op het verleden en heden van ons land en volk, dan moeten wij herhalen, wat wij reeds zeiden: Indien niet alles ons bedriegt, zal de reuzenstrijd om de hegemonie in ons land straks gevoerd worden tusschen het Calvinisme en het Socialisme.

Wat toch zegt de historie onzer eeuw omtrent het Calvinisme? Zij zegt ons, dat het Calvinisme in ons land weder tot krachtige ontwaking is gekomen.

Het was ingesluimerd. Het was van het publieke erf geheel afgedrongen. Het was als een nachtschool in een hoek gedrongen. Vooral in de eerste helft dezer eeuw sleepte het een kwijnend bestaan voort. En wel leefde het nog onder „de grijnen en letterzetters" te Leiden, onder „de Byltjens" van Kattenburg te Amsterdam, onder de menschen van achter „het klooster" te Rotterdam, onder de zoogenaamde „potvisschers" of kleine schuitevoerders en onder de Veluwer boertjes; maar het was zelfs in de kerk geheel en al overvleugeld. [1]) En in het kamp van den vijand klonk het lied, dat Bilderdijk hem in den mond lei:

„Gelijfstaffierd met maandbladschrijvers,
Doorblaakt van 't vuur des heldenijvers,
Vervolgen wij die stijve drijvers
Van 't oude licht!"

In de groote beweging der Afscheiding leefde het Calvinisme in de kerk weer krachtig op. In Groen van Prinsterer vond het een krachtigen pleitbezorger op wetenschappelijk en politiek terrein. Maar Groen, de veldheer, die een leger waard was, was een veldheer nagenoeg zonder leger. Zijn werken, meer academische verhandelingen dan populaire geschriften, werden door het volk weinig gelezen, door de aanzienlijken niet genoeg gewaardeerd. Als eenmaal een Elia stond Groen nagenoeg alleen in zijn strijd tegen den geest der eeuw. Het waren slechts enkele duizenden, die hem begrepen en volgden. Op publiek terrein oefende het Calvinisme weinig kracht uit. Als godsdienstig-wijsgeerig stelsel bleef het sluimeren.

In Dr. Kuyper verscheen daarop echter de prins, die de schoone slaapster heeft gewekt. In hem heeft de Heere aan ons volk den „petit Calvin" gegeven, die het Calvinisme eerst doorleefde, daarna bestudeerde, en het eindelijk op alle gebied des levens in ons land weer tot eere bracht. Met zijn optreden heeft het Calvinisme zich in Kerk en School,

---

[1]) Zie Bilderdijk, Brieven IV, 218.

in Staat en Maatschappij, in Vereeniging en Pers weer op het volle, rijke leven geworpen. Het eischt weer het heele menschelijke leven op voor den dienst van God. En dank zij den arbeid van den man, dien God in deze eeuw aan ons Calvinistisch volk heeft gegeven, dingt het weer naar de leiding der geesten op onzen vaderlandschen bodem, die van het bloed en de tranen der Calvinistische martelaren is doorweekt.

Waar wij van de weeropleving van het Calvinisme als godsdienstig-wijsgeerig stelsel spreken, daar mag dan ook een korte schets van het leven en de werkzaamheid van Dr. Kuyper niet ontbreken.

In 1837 te Maassluis geboren en in 1855 als student in de godgeleerdheid en letteren aan de Leidsche academie ingeschreven, werd Kuyper reeds als student door den Heere in het hart gegrepen, en door Gods machtige hand uit het Ur der toenmaals oppermachtige modernen uitgeleid.

In 1862 tot doctor in de theologie gepromoveerd, en in 1863 te Beesd als predikant bevestigd, is hij in zijn eerste gemeente dieper in de kennis der particuliere genade, en daarmede in die der Gereformeerde beginselen ingeleid. Hier leerde hij de beteekenis van het Calvinisme voor het leven van ons volk eerst recht kennen en waardeeren.

Van nu af werd de Godsdienst hem iets meer dan de muziek des levens, die als het maatgezang bij den riemslag den levensarbeid veraangenaamt. De dienst van God zelve werd hem levenstaak en levensdoel. Van nu af aan kende hij geen hooger doel dan de verheerlijking van God op elk terrein des levens. De naam des Heeren moest op elk gebied des levens worden uitgeroepen, op kerkelijk en staatkundig, op huiselijk en maatschappelijk, op wetenschappelijk en aesthetisch terrein. Op elk gebied des levens moest naar de ordeningen Gods worden gevraagd, en alles aan Gods gezag onderworpen worden. Met diep smartgevoel zag hij, dat Neerlands volk op schier ieder gebied, den God der vaderen had verlaten, en daarmede aan zijn glorieus verleden zoo geheel was ontzonken. Reformatie van kerk, staat en maatschappij werd nu zijn vurigste wensch en leuze des levens. En op het stille dorpje in de Betuwe werd alzoo de opvolger van Groen gevormd en gezalfd, die het felbestookt maar onbezoedelde vaandel

van den grijzen en moeden strijder zou overnemen, en die het Calvinisme ook op publiek terrein weer tot eere zou brengen.

In 1867 te Utrecht beroepen, begon hij daar reeds den strijd voor de reformatie in de Ned. Herv. Kerk. In 1869 naar Amsterdam geroepen, zette hij daar den kerkelijken strijd rusteloos voort.

Sinds 1 April 1872 opgetreden als redacteur van de Standaard, betrad Dr. KUYPER nu ook het politieke terrein. Thans kwam zijn kracht eerst recht aan het licht. Van 1872 tot 1879 ontwikkelde hij in de Standaard een geheel systeem van antirevolutionair staatsrecht, waarin de beginselen van het Calvinisme op het politiek terrein werden toegepast. Tegelijk werden deze beginselen ook onder het volk gebracht. Want tot het volk te spreken, dat is de kunst, die Dr. KUYPER bij uitnemendheid verstaat Terecht schreef Dr. SCHAEPMAN dan ook van hem: „Wat het meest te bewonderen valt in Dr. KUYPER is — ik spreek hier van den vorm — de juiste toon, dien hij altijd weet te vinden en altijd weet vol te houden. De fijnste proever, waar het aangenaamheden en smakelijkheden van den Nederlandschen stijl betreft, vindt in elk van KUYPER's opstellen, zelfs in zijn driestarren, iets wat hij, al toornt hij tegen de meening, toch bewonderen en waardeeren en benijden moet. Maar de „kleyne luyden" hebben nog hooger genot. Zij zien dat de hooge dingen der staatkunde niet zoo hoog zijn dat zij voor hen onbereikbaar worden. Zij begrijpen en de vreugde van te begrijpen wat hun steeds als mysterie is opgedrongen, is een dankbare vreugde. Een dankbaarheid, die getrouwheid schept." [1])

In 1874 voor Gouda als lid der Kamer gekozen, bepleitte hij ook in de vertegenwoordiging des volks de beginselen van het Calvinisme. En het is de onvergankelijke eere van Dr. KUYPER, dat hij reeds in 1874 de sociale quaestie in de Kamer aan de orde heeft gesteld. Hier sloeg hij de Schrift open, en wees de Kamer op het woord des Heeren: „Welaan nu, gij rijken! weent en huilt over uwe ellendigheden, die over u komen." [2]) Hier wees hij reeds in 1874 op de noodzakelijk-

---

[1]) Zie Centrum van 1 April 1897.

[2]) Zie Dr. KUYPER, Kameradviezen, blz. 195.

heid van een wetboek van den arbeid. En wel werd hem toen toegevoegd, dat wat hij voor de werklieden wilde, nog in nevelen was gehuld. Maar daarop uitte hij den wensch, dat uit die nevelen de druppelen mochten voortkomen; dat uit die druppelen zich een beekje mocht vormen; en dat dit beekje zich allengs tot een frisschen stroom mocht verbreeden, die ons maatschappelijk leven dragen kan. [1])

Inmiddels werd door hem ook de stichting eener hoogeschool op Gereformeerden grondslag voorbereid, die 21 October 1879 geopend werd, en wier hooge roeping werd de Calvinistische levens- en wereldbeschouwing in elken tak van hoogere wetenschap tegenover de van God en Zijn Woord vervreemde levens- en wereldbeschouwing dezer eeuw tot ontwikkeling te brengen. Zij werd voorloopig met drie faculteiten, der theologie, der letteren en der rechten geopend. Het getal harer faculteiten is sinds hare stichting niet vermeerderd. Nochtans heeft de Vrije Universiteit een grooten invloed op het wetenschappelijk en kerkelijk, op het politiek en maatschappelijk leven uitgeoefend. De Vrije Universiteit werd de alma mater van een Gereformeerd Gymnasium. Zij werd de moeder der Doleantie, waardoor het Calvinisme krachtig doorwerkte op kerkelijk erf. In zijn Encyclopaedie der heilige godgeleerdheid gaf Dr. KUYPER het systeem der Calvinistische wetenschap.

Sinds 1891 heeft hij zich ook met kracht geworpen op de sociale quaestie. Het sociaal congres van 1891 werd door hem geopend en geleid. In 1894 wederom lid van de Kamer geworden, pleit hij daar wederom voor de toepassing der Gereformeerde beginselen op het terrein van het maatschappelijk leven. En hoe hij daar tot op dezen dag getrouw is gebleven aan de leuze zijns levens, dat heeft zijn schoone rede tegen de sociaal-democraten bij de jongste begrootingsdebatten afdoende bewezen. Daarin lezen wij toch de schoone woorden: „En nu vergissen de heeren aan de overzijde zich volkomen, wanneer zij meenen, dat het ons genoeg is, zoo maar nu en dan en op enkele punten, zekere dosis godsdienst in de politiek wordt gemengd. Neen, godsdienst in den zin van vroomheid genomen, is inderdaad een zaak van het hart en

---

[1]) Zie Dr. KUYPER, Kameradviezen, blz. 200.

van het stille leven. Vroomheid als zoodanig heeft met de politiek niets anders te maken, dan dat ze ons in de politiek ernstig steunt en recht en eerlijk doet handelen. Maar dat is volstrekt niet wat onze eisch als geloofspartij bedoelt. Laten de heeren het woord *godsdienst* eens in tweeën splitsen, dan wordt het de *dienst van God,* en dan vragen wij of iets of iemand aan den dienst van dien God onttrokken kan worden; of niet wanneer God God is, *alles* wat bestaat hem dienen moet; en of niet in het persoonlijke, huiselijke, maatschappelijke en zoo ook in het staatkundige leven de roeping tot elk onzer uitgaat, om toe te zien, dat ook het volk als volk en zoo ook de Overheid, die over dat volk heerscht, in een staat, dat is in wetgeving en bestuur, Hem diene en gehoorzame, en dus worde ingericht naar Zijn wil.“ [1])

In den laatsten tijd is zijn invloed ook zelfs naar het buitenland uitgegaan. Reeds in 1885 schreef een Duitsch Godgeleerde, JOHANNES GLOEL, van hem: „Geen naam wordt in Holland dagelijks wel zooveel genoemd als de naam van Dr. KUYPER. Ternauwernood sprak ergens een Hollander met mij over het Christelijk en Kerkelijk leven van zijn land, of hij maakte dadelijk melding van de werkzaamheid van Dr. KUYPER. De een noemt hem met de hoogste vereering, de ander met onverholen bitterheid, een derde met bange zorg. Allen erkennen echter zijne buitengewone talenten. Niet zelden vergeleek men hem met STAHL, HENGSTENBERG en STÖCKER, en hoe eigenaardig zijn persoonlijkheid ook is, zoo is het toch onmiskenbaar, dat hij als politicus met den eerstgenoemde, als theoloog met den tweeden, en als christelijk-nationaal volksman met den laatstgenoemde kan vergeleken worden. Wanneer men hem hier en daar zelfs naast NAPOLEON I stelde, of hem den Hollandschen BISMARCK noemde, zoo lag het recht dezer vergelijkingen wel slechts in het bewustzijn, dat hij „de man van Holland“ bij uitnemendheid is.“ [2])

Sinds dien tijd zijn vele zijner geschriften in het Duitsch en het Engelsch vertaald.

---

[1]) Zie Handelingen der Tweede Kamer, zitting van 6 December 1900, bladz. 564.

[2]) Zie JOHANNES GLOEL, Hollands Kirchliches Leben, Seite 48.

Dr. KUYPER is thans van zijn nationale in zijn internationale periode getreden.

In 1898 bezocht hij Amerika, waar hij te Princeton zijn Stone-lectures over het Calvinisme hield. Het is vooral in dit werk, dat hij de beteekenis van het Calvinisme als godsdienstig-wijsgeerig stelsel in de historie, voor de religie, voor de staatkunde, voor de wetenschap. voor de kunst en voor de toekomst heeft gedocumenteerd.

Wel is Dr. KUYPER thans reeds over de zestig; maar nog staat hij in zijn volle kracht. En het is veler gebed, dat God hem nog vele jaren spare en sterke voor ons Calvinistisch volk, dat onder zijn leiding thans den strijd om de hegemonie in ons land heeft aangebonden.

En wel is het Calvinistisch volk in ons land nog klein en zwak. Vooral in de oogen der tegenstanders is het Calvinisme ten onzent een baardeloozen herdersknaap gelijk. Maar de Davidsmoed kan het niet worden ontzegd. En fier doet het reeds van den Dollard tot de Schelde het krijgslied door zijne gelederen schallen:

Zij zullen het niet hebben,
Ons oude Nederland!
Het bleef bij alle ellenden
Gods en der Vad'ren pand!

En wien vindt nu het Calvinisme in dien strijd vooral als een mededinger tegenover zich? Het conservatisme? Het liberalisme? Het radicalisme? Of de concentratie der groote liberale partij?

Het conservatisme is afgeleefd; het liberalisme is verkleurd; het radicalisme zakt steeds meer af naar Socialisme. En van een concentratie der groote liberale partij zal blijkens de jongste begrootingsdebatten wel niet veel meer komen.

Neen, maar het als een jonge wijn opbruisend Socialisme, dit is vooral de vijand, die aan het Calvinisme in de toekomst de leiding zal betwisten.

Schijnbaar stemmen beide overeen, wij zagen het reeds. Maar wij zagen niet minder, hoeveel beide van elkander verschillen.

Ook zagen wij, dat beide op de meest aangelegen punten

in heel hun levens- en wereldbeschouwing lijnrecht tegenover elkander staan.

Beide hebben zich op ons volk geworpen. Beide eischen het voor zich op.

Als twee donderwolken zien wij beide tegen elkander opzetten. En waar wij dit zien, daar mogen wij gerust den vermoedelijken strijd voorspellen.

Is het Calvinisme nog aan een herdersknaap gelijk, het Socialisme krijgt steeds meer het aanzien van een reus. Ook in ons land is het Socialisme niet meer, wat het in de dagen van Domela Nieuwenhuis was. Het heeft onder Troelstra en Van Kol een geheele gedaanteverwisseling ondergaan. Niet door enkele baliekluivers, maar door dominees, advocaten en studenten worden de leiders der sociaal-democratie gelijfstaffierd. En steeds grooter wordt het leger, dat zich schaart onder de vanen der sociaal-democratie.

Verschillende oorzaken hebben dezen snellen aanwas der sociaal-democratie bevorderd.

Allereerst de steeds hooger stijgende vlucht der grootindustrie, tengevolge der toenemende toepassing van stoom en electriciteit op de industrie. In de industrie neemt de machinearbeid steeds meer de plaats in van den handenarbeid. Maar dientengevolge moeten de zaken ook steeds meer in het groot worden gedreven. De machines leveren veel, zeer veel af, en overal moeten afzetmarkten voor de toenemende productie worden gezocht. Stoom en electriciteit maken wederom het zoeken van markten van afzet mogelijk. Spoor- en telegraaflijnen verbinden alle deelen der beschaafde wereld. Rusland ligt thans even dicht bij Rotterdam als voor honderd jaren Gelderland. De Rotterdamsche koopman spreekt te Rotterdam op de beurs door middel der telephoon met zijn collega te Berlijn alsof zij buurlieden zijn. De verschillende deelen der wereld zijn daardoor dichter tot elkander gebracht. En de heele wereld is nu in de plaats van het kleine land de marktplaats voor den groot-industriëel geworden. Geen wonder dan ook, dat vooral in de laatste decenniën de groot-industrie steeds hooger vlucht heeft genomen.

Maar het is juist die groot-industrie, die eenerzijds het groot-kapitaal heeft doen opkomen, anderzijds het onafzienbaar

leger van fabrieksproletariërs heeft doen ontstaan. De fabrieken toch kunnen natuurlijk alleen met groot kapitaal worden gedreven. Maar is dat voorradig, dan heeft de fabrikant in dezen tijd ook de beste gelegenheid om goede zaken te doen. Want de gansche wereld is voor zijn aangezicht; heel de wereld is zijn marktplaats. De groote omzet stelt hem in staat met ieder te concurreeren; doet hem bij groote concurrentie nog veel verdienen; en de machine stelt hem in staat aan de stoutste eischen van den grootsten omzet te voldoen. Nimmer was voor het groot-kapitaal de gelegenheid gunstiger om zich te vermeerderen dan in dezen tijd. Onze tijd heeft dan ook de geldkoningen zien verschijnen, die enorme rijkdommen bezitten. En het groot-kapitaal is in onzen tijd een hooge berg geworden, die met zijn gouden spits de wolken doorboort.

Maar naast die enkele geldkoningen staat een heel leger van fabrieksproletariërs, die van deze fabrikanten geheel afhankelijk zijn. Een ambacht kennen deze fabriekers niet. Voor den fabrieksarbeid is weinig bekwaamheid noodig. Vakkennis bezitten de fabrieksarbeiders al evenmin. Maar daardoor zijn zij dan ook geheel afhankelijk van de fabrikanten; zij staan in de fabriek als een beeld in een nis. Van die afhankelijkheid der arbeiders is door vele fabrikanten een schromelijk misbruik gemaakt. Zij hebben de arbeiders van een deel van hun Zondags- en nachtrust beroofd. Zij hebben hun loon zooveel mogelijk bekort. En vele fabriekssteden beantwoorden dan ook aan het beeld, dat door DA COSTA in de bekende versregels wordt geteekend:

„*Hier* weelde ontwassen aan zichzelf, van buiten bloeiend
En schitterend van jeugd, maar innerlijk verschroeiend
En sapbedervend als een kanker, en of 't waar
Der standen evenwicht verbrekend . . . *Daar*
Gemor bij d'arbeid, die geen brood geeft; jokdierbanden
Geworpen om den hals van vrijen, waar de wanden
Van hitte blakeren dag en nacht, en eeuwige rook
Die steden zwart verwt, en de ziel verstikt in smook."

Tot die fabrieksproletariërs richt zich vooral de sociaaldemocratie; het is uit hen, dat het leger der Socialisten zich vooral recruteert. En bij hen vinden de leeringen der sociaaldemocratie dan ook een wel toebereiden bodem.

Een tweede oorzaak van den snellen aanwas van het Socialisme is de vermindering van den invloed der kerk en de daarmede gepaard gaande heerschappij eener mammonistische wereld- en levensbeschouwing. Een groot deel des volks staat thans tegenover de kerk, als NAPOLEON tegenover de pyramiden. Zij beschouwen de kerken als eerbiedwaardige gedenkteekenen uit vervlogen eeuwen. Zij hebben een gevoel, dat eeuwen van deze kerken op hen nederzien. Maar den ingang in de kerk kunnen zij niet meer vinden. En de kerk staat voor hen geheel en al buiten het leven van onzen tijd. Dientengevolge is de levens- en wereldbeschouwing der groote menigte dan ook geheel en al mammonistisch geworden. De dingen, die boven zijn, worden door hen geheel uit het oog verloren; de dingen, die beneden zijn, door hen alleen gezocht. Patroons kennen geen ander doel dan zoo spoedig mogelijk rijk te worden; de arbeiders geen ander, dan zooveel mogelijk te verdienen. De patroons maken er geen gewetenszaak van het loon beneden het redelijke te stellen; de arbeiders evenmin, om het loon boven het redelijke op te drijven. Als twee vijandelijke legers staan patroons en arbeiders tegenover elkaar. Is het wonder, dat de Marxistische leeringen in de harten dezer arbeiders een wel toebereide aarde vinden?

Een derde oorzaak van den snellen groei der sociaaldemocratie is de heillooze invloed van het openbaar lager en hooger onderwijs op ons volk. Het openbaar lager onderwijs heeft God, Zijn Woord, Zijn gezag, Zijn dienst en het gebed tot Hem buiten de school gebannen. Het kent alleen een opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden, waarin al het waarachtig Christelijke wordt gemist. Het went het kind van zijn prilste jeugd af, het oog alleen op de dingen der aarde als de eenig wezenlijke te richten. Het doodt alle waar idealisme. Ook tegenover de schoone historie van ons volk moet de openbare onderwijzer staan hard als een steen en koud als ijs. Het openbaar onderwijs haalt het Calvinisme zooveel het kan uit het volk, en maakt het rijp voor het Socialisme. Nog gevaarlijker dan het openbaar lager, is het openbaar hooger onderwijs. Het openbaar hooger onderwijs ondermijnt door zijn Schriftcritiek het gezag der Schrift, het geloof in God en het geloof aan de realiteit der onzienlijke

dingen. En van deze bergen dalen de stroomen van ongeloof en revolutie af onder het volk. Van vele katheders onzer landshoogescholen wordt het Staats-Socialisme geleeraard. Daardoor worden de openbare hoogescholen de ladders, waarmede het Socialisme binnenklimt in de hoogere standen van ons volk; de kweekplaatsen van de toekomstige leiders der sociaal-democratie.

Een vierde oorzaak van den snellen wasdom der sociaal-democratie, om van vele andere te zwijgen, is het schier onbeperkte recht van vereeniging en vergadering. Vóór 1848 was dit recht in de meeste landen van Europa zeer beperkt. Sinds de revolutiën van 1848 is deze belemmering in de meeste landen, ook in ons land, weggenomen. Wij juichen deze vrijheid natuurlijk toe. Maar daardoor kan ook het Socialisme zich zoo vrij mogelijk organiseeren, en zijn beginselen zoo open mogelijk propagandeeren. Van die vrijheid is door de Socialisten een gretig gebruik gemaakt. Er is geen partij, die zich zoo roert als deze. De Franschman JEAN JAURÈS heeft reeds een gewichtig werk geschreven onder den titel: Action socialiste, waarin de Socialistische actie planmatig wordt uiteengezet. En over het algemeen is de sociaal democratische partij in de meeste landen, ook in ons land, uitstekend georganiseerd.

Al deze oorzaken verklaren voldoende den verbazenden en snellen groei dezer partij. Wij gelooven dan ook allerminst, dat deze partij in getal en kracht thans haar toppunt heeft bereikt. Wij gelooven eer, dat deze snelle wasdom nog slechts een begin is van nog grootere uitbreiding. Merkwaardig is dan ook uit dit oogpunt de teekening, die door FRANS NETSCHER bij den overgang van den predikant HUGENHOLTZ uit Schiedam tot de sociaal-democratische partij van de toekomst dezer partij wordt gegeven. „Legt uw oor op den grond," zoo zegt hij, „en luistert naar de geluiden der toekomst. Er is iets in aantocht; een geluid van blijde kreten, een hosannah-gezang van moedigen, een gejubel van verlossers en verlosten. Legt uw oor op den grond en luistert . . . Het geluid daar diep onder den grond is nog vèr weg, maar het nadert, het nadert, het blijft naderen . . . Legt uw oor op den grond . . . Telkens wordt het blijde gezang krachtiger, want telkens komen er nieuwe stemmen, die het vermeerderen en versterken . . .

gisteren een . . . heden een . . . en nu weer Hugenholtz."

Verre zij het dan ook van ons om de beteekenis van het Socialisme te onderschatten. Integendeel. Wij beschouwen het Socialisme nu reeds als een reus, die met machtigen greep aan het Calvinisme de leiding der geesten betwist.

In het Calvinisme en Socialisme komen als 't ware David en Goliath tegenover elkander te staan. David, die des Heeren naam uitroept voor Israëls slagorden; en Goliath, die den naam des Heeren hoont. En tusschen die beiden, wij twijfelen er niet aan, zal in ons land de strijd der toekomst worden gestreden.

Als van zelf brandt nu de vraag op onze lippen: Wie zal in dien strijd triomfeeren? Het Calvinisme of het Socialisme? Zal het Calvinisme, dat eenmaal de bakermat van Hollands grootheid is geweest, in dit land de heerschappij over de geesten herwinnen? Of zal ons goede land een proefstation worden voor sociaal-democratische experimenten?

Het antwoord op die vraag is te geven. Immers, het Socialisme worde een reus; het Calvinisme blijve voorloopig een herdersknaap gelijk; aan de overzijde kome steeds meer de overmacht; aan onze zijde is en blijft de Almacht!

In onze ziel leeft althans het onwrikbaar geloof, dat het Calvinisme in ons land nog eenmaal zal triomfeeren; de schoone hope, dat God nog eenmaal door het Calvinisme ons land zal willen verlossen. Hij heeft dit eenmaal gedaan, toen de Calvinisten slechts een tiende deel der natie vormden, en tegen een duizendmaal sterkere overmacht stonden. Hij kan dit ook thans doen, waar zij reeds tot een vijfde deel der natie zijn aangegroeid.

Met blijden moed gaan wij daarom de toekomst tegen. En da Costa's lied ten aanzien van ons land is ook het onze:

Zij zullen het niet hebben!
De goden van den tijd;
Niet om hùn erf te wezen,
Heeft God het ons bevrijd!

